

REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXVI. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

Ára: 500 Ft

2019. OKTÓBER

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

A Jászsági Hagyományörző Egylet a Jász Múzeum 145 éves jubileumi ünnepségén a születésnapi tortával

Fotó: Bugyi Gábor

TARTALOM

Szathmáry Pál jászberényi születésű főhadnagy és költő,
az 1848-as márciusi legendás ifjak tagja
(Szemelvények egy tragikusan rövid életű költő életéből) 2–4. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárookra XV. 4–8. oldal
A jászberényi Főtemplom 1956 utáni helyreállításáról..... 8–10. oldal
Egy elfeledett fényzarui feltaláló 11–13. oldal
Szilva-nap Jászsáoszgyörgyön 14. oldal
A Jász Múzeum jubileuma 15. oldal
KÉPES RIPOORT
A JÁSZ MÚZEUM 145 ÉVES JUBILEUMI ÜNNEPSÉGÉRŐL
Bugyi Gábor fotóival 16–17. oldal
180 éve alakult a Jászberényi Kaszinó Egylet,
Jászberény első egylete 18. oldal
100 éve lőtték agyon Egressy Kálmán joghallgatót 19–21. oldal

BEDEKOVICH 240/200
Négy évtized a Jászkun Kerület mérnöki hivatalában
Konferencia Bedekovich Lőrinc emlékére 22–24. oldal
Verselő Jászok és Kunok 24. oldal
Isten éltesse a 40 éves Fejér Mária Diszítóművészeti Szakkört!
..... 25. oldal
Szellemi Kulturális Örökség Eleme lett a kunhímzés
„A nagykunsági gyapjúhímzés élő gyakorlata” címen 26–29. oldal
PERES-POROS TÖRTÉNETEK 29–30. oldal
A Jászkunság kutatása konferenciák rövid története 30. oldal
Őseink lábnyomában Redemptios négyhatár-járás
a Kerekegyházi Lokálpatrióták Egyesülete szervezésében
..... 30–31. oldal
A kunszentmiklósi Nikó Lina színésznőről 32. oldal

Szathmáry Pál jászberényi születésű főhadnagy és költő, az 1848-as márciusi legendás ifjak tagja (Szemelvények egy tragikusan rövid életű költő életéből)

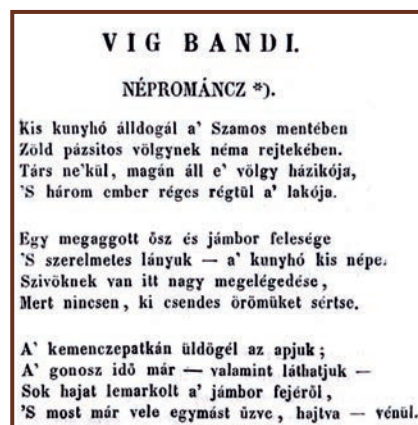
Modern világunk egyik nagy tévedése, hogy azt hisszük a régi történetek már mind elavultak. Az 1848-as forradalom emléke és története talán kivétel, évről évre jó újra meghallgatni és feleleveníteni a forradalom csodálatos történeteit. Kevés olyan magyar embert találni, aki nem ismerne a márciusi ifjak közül néhány embert. Petőfi Sándor, Jókai Mór, Vasvári Pál neve már az általános iskolában is kitörülhetetlenül beleivódik minden magyar gyermek tudatába.

A márciusi események egyik elfelelt szereplője volt Szathmáry Pál költő is. Nyilván nem volt egy Petőfi Sándor, „*akivel úgy robbant bele a magyar irodalom a világirodalomba, mint ha egyetlen nap alatt tört volna ki a tavasz, a márciusi ifjaké...*” De dokumentumok sokasága is bizonyítja, hogy ő is tagja volt azoknak a márciusi ifjaknak, „*akik szinte kamasz szemtelenséggel írták át a történelmet*”. Sajnos nincs pontos dokumentumunk arra, de számos hivatkozás alapján 1824 körül Jászberényben született. Édesapja Szatmári Pál, édesanyja Baranyi Magda volt. Joggyakornok és költő, a pesti márciusi ifjak egyike volt. Rövid kis tanulmánnyal emlékezzünk rá.

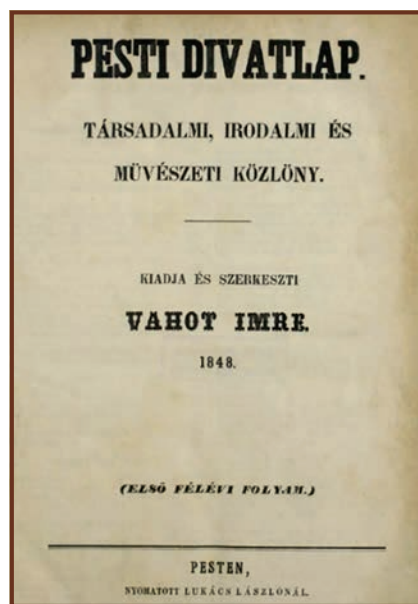
Irodalmi és költői munkássága

Az 1840-es évek hírlapirodalmának egyik jelentős újságírója volt. Az 1840-es évek végén első írásai és versei az Életképek és *Pesti Divatlap* nevű korabeli lapokban jelentek meg. Az *Életképek* újságot 1844-ben Frankenburg Adolf alapította, megjelent Pesten a Landerer és Heckenast nyomda kiadásában. 1848-ban Jókai Mór volt az újság szerkesztője, akihez később társzerkesztőként március 23-án Petőfi Sándor is csatlakozott, mint a lap főmunkatársa. Ettől fogva ezen divatlap, egyértelmű politikai színezetet kapott. Az *Életképek* 1846 júliusában megjelentette Szathmáry egyik versét – egész pontosan *Víg Bandi* címmel írt népro-

mancát, amelyet díjjal is jutalmaztak. Talán leggyakrabban a *Honderű* című szépirodalmi, művészeti és divatlapban jelentek meg versei és folytatásokban

Részlet „Víg Bandi” néprománc verséből

elbeszélései. Ez a folyóirat 1843 január és 1845 áprilisa közötti viszonylag rövid időtartamban jelent meg. Eredetileg olvasóköriüknek az akkori arisztokráciát célozták meg, de sohasem lett igazán népszerű az újság. Nagy sikert aratott Szathmárynak két folytatásokban megjelent novellája, vagy ahogy abban az időben a régies írásmód szerint az elbeszélést *beszély*-nek nevezték. Az egyik novellája *A Peterdi-ház* volt, míg a másik elbeszélése *Az élet átka* címmel jelent meg.

Szathmáry Pál 24 éves volt az 1848-as márciusi forradalmi idők napjaiban, a korabeli kiadványok tanúsítják, hogy jól írt, rendszeresen jelentek meg írásai és verseket is írt. Petőfi Sándor forradalmi elveivel maradéktalanul azonosult, talán azt is mondhatnánk, hogy elvbarátok voltak. A szabadságharc idején már a *Nemzetőr*-ben is publikált.

Rendszeresen jelentek meg írásai a (Regélő) *Pesti Divatlap*-ban, amely 1848-ban egy társadalmi, irodalmi és művészeti folyóirat volt. Az újságolvasók számára kedvelt rovat volt, kirándulások az ország egy-egy megyéjébe. Az *Egy kis kirándulás Fehér megyébe*, amelyet Szathmáry írt, hétről hétre bemutatva a megyét.

Mai szemmel az útikönyvek élvezetes stílusában mutatta be a településeket és az ott található kulturális és történelmi érdekességeket.

A *Pesti Divatlap* kiadója és szerkesztője korának nagy tekintélyű újságkiadója, Vahot Imre volt. A gyöngyösi

születésű és eredeti nevén *Vachottfalvi Vahot Imre* ügyvéd, jeles színműíró és lapszerkesztő is volt.

1849-ben a *Nemzetőr*-nek csak az 1. száma jelenhetett meg. Olyan neves emberek társaságában publikált ennél a lapnál, mint Gaál József, Garay, Gyulai, Jósika Miklós, Kerényi, Lázár Kálmán, Lisznyai, Nagy Ignác, Szász Károly, Szegfi Mór, Székely József, Szelestey László, Szemere Miklós, Tompa, Vachott Sándor, Vajda János, Vári László, Vas Gereben és Vecsey Sándor.

A szabadságharc bukása után az új hatalmi berendezkedés az ő szolgálataira sem tartott igényt, későbbiekben amikor már lehetősége volt, hogy írásait leközzöljék, akkor 1850-től a *Hölgyfutár*-nak lett a munkatársa.

A *Remény* című szépirodalmi és művészeti folyóiratban is jelentek meg versei. Az 1851-ben indult folyóirat, amelynek szintén a kor nagytekintélyű kiadója és szerkesztője Vahot Imre volt. Szathmári Pál *A nap aranyozott bércek mögé halad* című verse jelent meg.

Résztevője volt az 1848. március 15-i történelmi eseményeknek

Hamary Dániel, aki részttevője volt a nevezetes történelmi eseményeknek, visszaemlékezéséből tudjuk, hogy főhősünk 1848. március 14-én este a Pilvaxban tartózkodott. Közel 35 évvel az események után a Budapesti Hírlap tárcájában egy érdekes cikksorozat jelent meg *Kik csinálták március 15-két?* címmel. Ebből idézünk fel néhány gondolatot: „Az események forrponjtja dél-után 6 óra tájban következett be, mikor a felizgatott ifjúság nagy zsi bongással,

ingerült vita és kiabálás közepette át-megy a közeli Pilvaxba, s ott – hogy a kedélyek a végsőkéig csigázódjanak – a bécsi forradalom lélegzetelállító híre fogadja őket. A kávéház egyik oszlopán papírosdarab lóg ezzel a felirattal: „Met-ternich a félszázados agg róka megbu-kott.” Hamary emlékezése szerint Petőfi, Jókai, Bulvovszky Gyula, Vasvári, Sükei, Oroszhegyi Józsa, Telepy György, Bozzai Pál, Sebő Antal, Szathmáry Pál, Gaál Ernő, ő maga és egyéb jeles ifjak állták és ülték körül a »közvélemény asztalát«, e sokak által emlegetett, piros-fehér-zöld posztószettekkel bevont, márványlapu asztalt, melynél rendszerint a Pilvax törzskara tanácskozott és vitázott.”

A kép forrása: https://mesimpressions.blog.hu/2010/03/15/marcius_2249

Feltűnő, hogy neves kortársak, szava-hihető emlékezők szinte valamennyien emlegetik, sőt a középpontban szerepel-tetik az események során Petőfit; ugyan-akkor ő maga egy szóval sem állítja, hogy ott lett volna, sőt, mint látjuk, az Ellenzéki Körben történt eseményekről is Jókaitól értesült. Hatvány Lajos, a kor tudós, de türelmetlen kutatója így vágja ketté a gordiuszi csomót: „... igazság csakis egy van – s ha az Petőfié, akkor vele szemben senki másnak, még az ese-mények legapróbb részletében sem lehet igaza.”

A szabadságharc alatt főhadnagy volt a honvédseregben

Az elsők között jelentkezik fegyve-res szolgálatra a honvédseregbe. 1848. november 19-től őrmester lett a 49. honvédszászlóaljnál. Még abban az év-ben december 27-én áthelyezték a 46. zászlóaljba, a komáromi várőrséghez.

1849. június 28-tól hadnagy, majd júli-us 21-től főhadnagy volt egészen a vár feladásáig.

Kétszer is megsebesült. Ismereteink szerint a főhadnagyságig viszi, túl sok adatot a továbbiakban nem igen találunk a korabeli forrásokban. De találunk egy érdekes cikket, tagja volt a komáromi vár védőinek, és ahogy akkor őt hívták, honvéd-író volt. Ő mindig is „egy nemes férfiassággal küzdő lélek volt, az élet viszontagságai között”. Az élet úgy hozta, hogy kitűzött és magasztos célját nem érthette el. Gyenge fizikuma és betegsége is megakadályozta ebben. Ilyenkor szokott lenni, hogy „reményét veszelve a valláshoz fordul vigasztalásért és újabb reményért...”

Halála

Szathmáry Pál magyar költő élete virágkorában halt meg Jászberényben. Minden róla szóló kevés dokumentum 1852. augusztus 3-át jelöli meg halálá-nak dátumát. A jászberényi katolikus egyház halálozási anyakönyvébe 1852. augusztus 12-én dokumentálták halá-lát.

A fiatalon meghalt költő felállítandó síremlékére egyik kortársa Büky Mik-lós, aki szintén íróként dolgozott, előfi-zetést indított válogatott műveiből ösz-szeállított könyvére, amelyekben saját színművei, elbeszélései és költeményei álltak. Felajánlotta, hogy könyvének előfizetéséből származó jövedelem há-rom negyedrészt fordítsák a tragiku-san korán elhunyt ifjú költő, volt hon-véd-főhadnagy jászberényi temetőben felállítandó síremlékére, s szűkölködő özvegy édesanyjának némi támogatá-sára.

A Budapesti Viszhang 1852. novem-ber 10-én megjelent számában írják: „Szathmáry Pál összes munkáinak ki-adásáról nem mondtak le barátai, mint ezt sokan hiszik. S ha sikerül Jász-berényből összes kéziratát bírni fogják barátai, még nagyobb eredménnyel fog ez sikerülni. Adja Isten, tiszta szívüink-ből óhajtjuk ezt.”

Kulini Nagy Benő – debreceni könyvszerkesztő és kiadó volt – is szin-tén gyűjtést rendezett, egész pontosan előfizetési felhívást bocsátott ki, hogy a fiatalon elhunyt költő költeményeit (folytatás a 2. oldalon)

(folytatás az 1. oldalról)
ki tudják adni. Szathmáry Pál kiadásra került verses kötete: „Hattyú hangok” címmel jelent meg egy kötetben. A kiadó, mint jogutód ezen versek kiadására felhatalmazást kapott és az volt a cél, hogy a tiszta jövedelemből eddiginél méltóbb síremléket szándékozott állítani. Szathmáry hátrahagyott versei végül így jelentek meg 1856-ban Pesten a „Hattyúhangok” című verseskötetben, a már korábban említett Kulini Nagy Benő kiadásában.

jászberényi hőisére. „Béke e széplelkű, s oly korán elhunyt ifjú poraira!”

Források:

A mai Bács-Kiskun megye az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején. Szerkesztette: Iványosi-Szabó Tibor, Kecskemét, 1988

Bencsik Gábor: Halhatatlan történet. Magyar Krónika 2019/. március. 58. szám

Bona Gábor: Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara Hadnagysok és fő-

Numerus currens.	Annus et Dies nativitatis.	Annus et Dies collati S. Baptismi.	Baptisati				Nomen Parentum eorumque Religio et Condicio.
			Nomen.	Sexus			
				masc.	foem.	legit.	illegit.

491	v ^o	—	Paulus	m	—	v ^o	—	Szathmáry Pál Paulus, Nagy Boranyi, R. L. pop.
-----	----------------	---	--------	---	---	----------------	---	---

Szathmáry Pál halálozási anyakönyvi bejegyzése 1852. augusztus 12-én

* Szathmáry Pál ifjan elhalt költő egyes költeményeire Kulini Nagy Benő, Debreczenben előfizetési felhívást bocsátott ki. A több ivre menő összegyűjtött költemények, miknek egy része előbbi divatlapjainkban látott napvilágot, a költő halálára vonatkozva: „Hattyú hangok” cím alatt fognak megjelenni, egy kötetben, ára 1 pfrt. A kiadó, ki e művek kiadására mint jogutód van felhatalmazva, a jövedelemből a koszoruzott „Árpád” szerzőjének, G. Nagy Imrénnek a debreczeni temetőben az eddiginél méltóbb síremléket szándékozik állíttatni. Ohajtjuk, hogy legszebb sikere legyen!

A Budapesti Hírlap, 1856-01-05/4. számában megjelent hír

Zárjuk ezt a rövid tanulmányt a Pesti Napló 1952. augusztusi számában megjelent idézettel. Egyik közeli barátja írta: „Mielőtt levelem bezárnám szabadon néhány szóval megemlékezzem egy elhunyt barátunkról a fiatal író Szathmáry Pálról. Ez baráti kötelességem, mert csak azért is, mert Jászberényből hol eltemették, semmi tudósítást sem olvasok haláláról. Ő egyszer hozzánk tartozott, s mi mindnyájan szívünkben fáljaljuk korai halálát...”

Emlékezzünk az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kevésbé ismert

hadnagysok az 1848/49. évi szabadságharcban, Budapest, 1988

Budapesti Hírlap. (74. szám) 1883. március 15.

Petrik Géza: Magyarország bibliográfiája 1712–1860 – 3. kötet, Ö-Z (Budapest, 1891)

Id. Szinnyi József: Hírlapirodalomunk 1848/49-ben. A szöveget sajtó alá rendezte a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai Gazda István vezetésével.

Metykó Béla
helytörténeti kutató

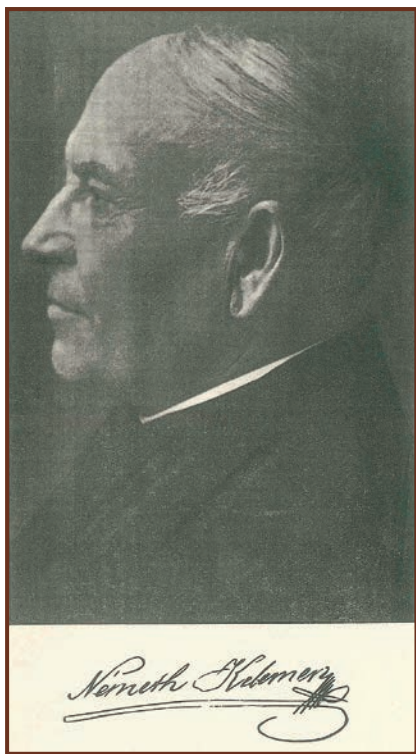
Emlékezés régi jászberényi tanárookra XV.

„Főgimnáziumunk legidősb és legértemesebb professzora, a magyar középiskolai tanárok nesztora: Németh Kelemen kartársunk; buzgó és sikerdús pályájának 50 éves fordulójához érkezett. Fél századdal ezelőtt lépett a katedrára és e hosszúúdon keresztül megszakítás nélkül szolgálta azt az eszményt, mely ifjú korának vezérfényeként vezette és tartotta meg tisztes öregségéig az iskolában.

Akikkel egyidőben lépett a közoktatás szolgálatába, munkatársaira már régen a sír halma borul; fiatalabb kartársai is jobbára kidőltek mellőle. Ő pedig vas-egészségben és fiatalos kedéllyel hagyja el hosszú működésének színterét, csak azért, hogy ifjabb erőknél adjon helyet. (...) És az a fél század, mely a jubileummal betelt, immár 144 éves iskolánk történetében a legjelentékenyebb fejlődésnek volt a korszaka. Az ünnepelt férfiú pedig, akit kartársainak, hálás tanítványainak és városunk egész értelmiségének szeretete saját akarátának ellenére az ünnep homlokterébe állított, köztisztviselőre méltó példája a hivatás erejének, az önzetlen kötelességérzetnek, a magyar közoktatás szolgálatában egy emberöltőn át teljesített ernyedetlen egyszerűségnek és a tanuló ifjúságért melegen érző szívnek.

Németh Kelemen középiskolai kultúránk azon úttörő és kiváltságos munkásai közül való, aki a tudomány, a vallás-erkölcs és a hazafiság eszméjének hirdetésével, a művészi szépnél szeretével, magyar nyelvük szent kultuszának szolgálatában fél századig működött abban a tanintézetben, amelyben régebben a felvidék, de különösen Árva-, Liptói- és Trencsén megyék ma szereplő intelligenciájának egy jelentékeny része tanulta a magyar szót és vele a hazafiságot.”

A fenti idézet a jászberényi főgimnázium az 1911-es évkönyvében olvasható, amely Németh Kelemen szent ferencrendi áldozár (áldozópap), rendes tanár munkásságának 50. évfordulójára készült méltatásból származik. Ebben az évben már 95 éve annak, hogy elhagyta a földi létet. Az előzők okán úgy gondoltam, meg kell emlékezni róla.

P. Németh Kelemen (1838–1924)
1838. április 11-én született a Bács megyei Csantavéren, Németh János Gyula néven. Szegény iparos szülei gyermekeik tanulása érdekében Szabadkára költöztek. Így elemi és gimnáziumi tanulmányait Szabadkán végezte. Az érettségi után belépett a ferencesek rendjébe. Ugyanis minden áron tanítani akart és a gimnáziumokban világiak még nem taníthattak. A rendben a Kelemen szerzetesi nevet kapta.

A hittudományi tanfolyam elvégzése után pappá szentelték. Első miséjét 1860. augusztus 29-én mutatta be Szabadkán. A ferencesek vezette jászberényi algimnáziumban a tanári szolgálatát az 1861/62-es tanévben kezdte el. Két év múlva azonban az előjárósága először Szegeden, majd Füleken bízta rá a tanítást. 1867-től ismét a jászberényi diákokat tanította.

Munkássága a főgimnáziumban

Kezdő tanárként szinte minden tantárgyat tanította. Az 1868-ban báró Eötvös József tanterve alapján a rajz rendes tantárgy lett, de korábban rajztanárokat nem képeztek. Így aztán azok a tanárok (főleg vidéken), akik *hivatást és képességet* éreztek a rajz tanítására, sikeres *vizsgálat* után taníthatták a tantárgyat.

Németh Kelemen már kis iskolás korától rajzolt és festett. Rajzai, akvarelljei iskolája kiállításain dicséretben,

jutalomban részesültek. Ez a hajlama a szín- és formaérzékében az idő múlásával kiteljesedett. 1870-ben ő is jelentkezett a *vizsgálatra*, melynek akadályait sikeresen vette. Ezt követően a tanbizottság felterjesztésére a közoktatási minisztérium okleveles rendes tanárrá nyilvánította. „...ezentúl kizárólag szak-tárgyait: a mértani és szabadkézi rajzot tanította, melyet, mint rendes tantárgyat ő vezetett be tanintézetünkbe” – írták a méltatásban.

mények és virágok árnyékolva és festve.” (Ékítmény = valaminek a cifrázata, díszítménye)

Az itt készült rajzokat a tanév végén kiállították, minden diák, az érdeklődő szülők és a nagy közönség láthatta a munkákat. Az órákért tandíjat kellett fizetni, de a szegénysorsú diákoknak részben vagy egészben elengedte azt. Évente pedig a *rajzban tanúsított kitűnő szorgalom- és előrehaladásért* jutalmazott egy-egy diákot.

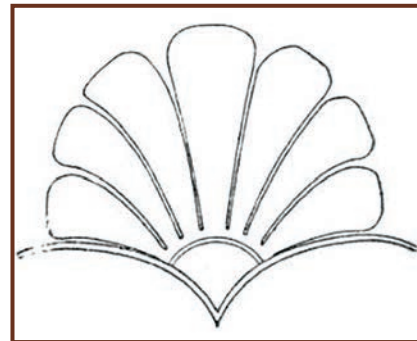

A jászberényi Katolikus Főgimnázium 1888-ban

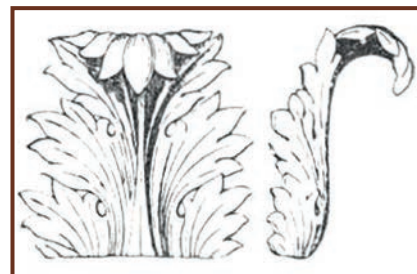
Az iskolában csak ő tanította a rajzoló geometriát, de ha szükség volt rá akkor más tantárgyakat is, mennyiség-tant, szépírást, történelmet, földrajzot, görögpótló rajzot.

Rendkívüli tárgyként magán szabadkézi rajz órákat tartott heti 2 órában. Ezekre az órákra minden évfolyamról jelentkeztek diákok, évente 40-50 tanuló választotta, ezért több fokokszály dolgozott együtt. 1899-ben például a következő tananyagot teljesítették: „I. fokokszály. Minden irányú vonalak. Három és négyszögek. Kör és sokszögek. Ellipszis. Ezek alapján stilizált levelek, virágok, csigavonalak, rozetták, palmetták, akanthusok. Görög, arabs, mór és román stílu Szalagok. Arabs és Perzsa ékítmények. II. fokokszály. Stilizált ékítmények.

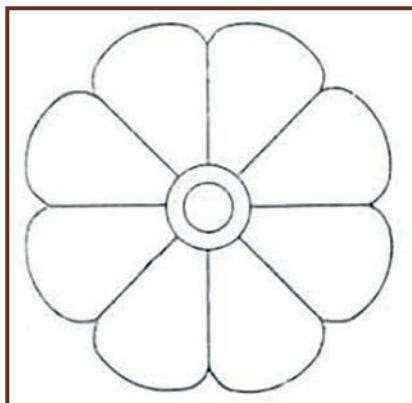
Művésztanár volt, rajzolt, festett, sok képet készített. Az ő keze munkája a 145 éves Jász Múzeum alapítójának, Sipos Orbánnak az arcképe.

Hétlevelű palmetta

Stilizált akanthusz levél

Rozetta lótuusz virágból

Az 1899-es főgimnáziumi évkönyvben pedig egy szomorú esemény kapcsán olvashatunk munkájáról: „Gyász-ünnepünk megboldogult királynénkért: (folytatás a 6. oldalon)

(folytatás az 5. oldalról)
Erzsébetért (...) A kegyetes megemlékezésre összegyűlt vendégek és az ifjúság komoly érülettől meghatva helyezkedtek el a megdicsőült királyné képe előtt, mely a tanintézet rajztanárának Németh Kelemennek ecsetje alól került ki, a ki a kép háttéréül szolgáló egész oldalfalat fekete szövettel vonta be, a képet és környezetét pedig pálma és egyéb virágdiszszal gazdagon és izléssel föl-
ékesítve, nagy mértékben hozzájárult a gyászos hangulat emeléséhez.”

Felmenő rendszerben osztályfőnök is volt. S természetesen a rajzsztár örének feladatát is ellátta, főleg saját munkával, saját erőből fejlesztette, gyarapította a sztár anyagát, de sok tanuló is hozzájárult a sztár anyagának bővítéséhez.

Ellátta a tanácskozmányi jegyző feladatát, az iskola tanbizottságában is dolgozott. Az iskolai könyvár anyagát is gyarapította könyvadományával.

Sipos Orbán, a Jász Múzeum alapítója.
Németh Kelemen festménye

Egy volt diák vidám emlékezése gimnáziumi rajztanárára: 1931-ben *Tarnay Alajos*, a főgimnázium volt diákja a *Magyarság* című lapban (1931. 01. 11.) *Régi idők – régi emberek* címmel írt cikket. Egy Németh Kelemenre emlékező részlet a cikkből: „A 80-as évek elején Jászberény város a maga erejéből tartotta fenn főgimnáziumát, ahol is világi és szerzetes tanárok öntötték belénk nagy buzgalommal a tudomány forrásvizét: egypárunknál, sajnos, nagyon kevés eredménnyel. Az egyháziak közül a Ferenc-rendi barátok szorgoskodtak legna-

gyobb számban a katedrán, a nevükre is jól emlékszem: Ivanits Jusztin, Galambos Áron, Sárgai Tamás és a város népszerű festőművésze, a galamblelkű, aranyos kedélyű Németh Kelemen rajztanár úr, kinek bennem nem sok öröme tellett. A rajzolás művészete iránt a legcsekélyebb fogékonyságot sem tanúsítottam, még tévedésből se tudtam egy egyenes vonalat meghúzni, úgy, hogy a nehezebb problémákat a jó Kelemen tisztelendő úr kénytelen volt saját maga megoldani. Ebben nem jó szívén kívül nagy segítségemre volt drága édesanyám Rozi szakácsnéja, az ő messzeföldön híres kalácsaival. Hogy aztán ki ne derüljön a panama, Kelemen tanár úr év végén mindig elégséget adott a saját rajzaira.”

A főgimnáziumi oktatáson túli tevékenysége

A Magyar Királyi Meteorológiai Központi Intézet munkatársaként a helyi meteorológiai észleleteket küldte a központba.

Az Országos Középiskolai Tanáregylet választmányi tagja, a Magyar Királyi Természettudományi Társulat tagja, a helyi magyar királyi törvényszék állandó szakértője, a Missió társulat rendes és a helybeli Nőegylet alapító tagja volt.

A Riszner-féle nyilvános nőnevelő Intézetben a mértant, a szabadkézi rajzot, a történelmet, az iparsegédetnél a rajzot tanította.

Jászberényben 1874-ben kezdődtek a felolvasó rendezvények, Németh Kelemen több évben részt vett ezeken. 1875 március 6-án *Vázlatok a szépszépből*

címmel tartott felolvasást, majd 1877. évben *A szépszépből* címmel.

Az Országos Tanáregyesületben az 1880/81-es tanévben *A rajzoló geometria sikeres tanításáról* tartott előadása szakosztályi általános elismerést kapott.

Ugyan ebben a tanévben az Országos Tanáregyesület nagygyűlésén *A rajzoló geometriáról* című előadása közelművelést és író jutalmat ért.

A helyi lapokba nevelési cikkeket írt és szent beszédeket a hitszónoklati folyóiratba.

1886-ban *A rajzoló geometria módszeres tanításáról a gynasium I-ső osztályában* címmel készített értekezést, amiben többek között a következő cél olvasható: „Szóval egész tanításom menetén oda törekszem, hogy úgy a szorosan vett mértani alakok, mint az ezekből fejlesztett ékítmények, megfigyelés és megfontolás folytán, egy olyan alaknyelvet képezzenek, melyet a rajzoktatás a tanulókkal nem csak megértetni kíván, hanem egyúttal arra is törekszik őket képesíteni, hogy a saját gondolataikat ezen alaknyelv segítségével majdan ki is fejezhessék.”

A március 30-án tartott módszertani tanácskozáson elmondott értekezés a tantestület kívánságára megjelent az 1886-os évkönyvben is.

Németh Kelemen életének néhány eseménye a Historia Domus tükrében

Németh Kelemen, a ferencesrendi szerzetes élete a rendházhoz (kolostorhoz) kötődött, érthető hát, hogy a

A jászberényi Ferences templom és kolostor 1857-ben

Historia Domusban több helyen található vele kapcsolatos feljegyzés.

1888. április 9. „*Ma kezdték lebontani a volt főgymn.-ot, melyben 100 éven túl nyert oktatást a serdülő ifjúság, mely épületben a szerzetház főnöke 18, Németh Kelemen szintén sz. ferencrendi tag 24 évig foglalkoztak az ifjúság tanításával és erkölcsi nevelésével. A volt gymn. épület, mielőtt szétbontatott volna, lefényképeztetett a jelenlegi tanári kar indítványa következtében, melyből egy-egy példányt minden egyes tanár megtartott magának emlékül, valamint a szerzetház is, melynek fönt nevezett két tagja voltak a szerzet részéről e tanépületben annyi számtalan sz. ferencrendi szerzetesek legutolsó működő tagjai.*”

1890. január 19-én a templomi búcsú alkalmából 7–800 fő készült a gyónásra, Németh Kelemen is gyónatott.

1890. február 18-án Németh Kelemen szent ferencrendi áldozár s helybeli főgimnáziumi rajztanár hosszú pereskedés után megnyervén a várostól teljes tanári fizetését, letett a házfőnök-nél 200 forintot a helybeli Szent Ferenc templom kifestésére. „*Isten áldja meg a jószívű adományozót e szép s nemes tetteért. A pénz a helyi takarékpénztárba helyeztetett el azonnal.*”

1891. augusztus 22-én „*Németh Kelemen sürgöny tudósítás útján elutazott Szabadkára testvére nejének temetésére, ki gyermekszülésben iszonyú kínok között múlt ki, a gyermeket kiszedték darabonkint belőle, de ő is belehalt.*” Augusztus 30-án érkezett vissza Jászberénybe.

1891. szeptember 27-én a városba érkezett Gr. Apponyi Albert városi képviselő. A nagyszerű fogadtatás után beszámoló beszédét ¼ 11 és 12 óra között tartotta meg a városháza előtt felállított mennyezetes szószékről nagy számú hallgatóság előtt. Az ezt követő ebéden részt vettek a szerzetes házfőnök és Németh Kelemen főgimnáziumi tanár.

1905. augusztus 24-én tűz volt a klostorban. A tűz észlelése után csakhamar többed magával a padlásra sietve vízzel sikerült főtisztelendő Németh Kelemen tanár úrnak a kézifecskendőjével a tűz tovább terjedését megakadályozni, eközben jöttek a tűzoltók is, s a lakosok közül többen, sikerült a tüzet egészen elnyomni. A háztetőből 2 méter hosszú és 1 méter szélességű rész égett ki. A házfőnök és a tanár úr mentek a padlást ellenőrizni, a sötétség miatt felbotlottak s a gerendák közé estek,

de a jó Isten itt is kimutatta kegyelmét, mert csekély jelentéktelen horzsolásokon kívül egyéb bajuk nem történt.

1905. november 29-én megkezdtek a villanyvilágítás bevezetését a klostorban. Bevezették a házfőnök, a vikarius és páter Németh Kelemen tanár szobájába, azon kívül az ebédlőbe, a konyhába és folyosókra, a két lépcső feljára, továbbá a sekrestyébe és templomba is, összesen 24 lámpahelyre.

1911. június 24-én arról lehet olvasni a Historiában, hogy ezen a napon tartotta főtisztelendő Németh Kelemen atya, a helybeli főgimnázium tanára 50 éves tanárságának jubileumát, mely szentmisével kezdődött, majd a Lehel szálló nagytermében díszgyűlés volt, a délutáni órákban a jubileum tiszteletére bankettet rendeztek.

A jubileumhoz kapcsolódik az az eset, amit a Historia írója azoktól az uraktól hallott, akiknek a kezén megfordult az ügy. A történet bizonyítja, hogy Dr. Samassa József akkori bíboros, egri érsek mennyire „szerette” a barátokat. Németh Kelemen 50. éves tanárságának jubileuma alkalmából, „belső titkos tanácsosi” címmel akarták kitüntetni. Minden el volt intézve, minden fórumon keresztül ment ennek kivitele és mindenütt tetszéssel és méltánnyal ajánlották ennek megtörténését, már a magas minisztériumnál is helyeselték, elfogadták s csak a királyi jóváhagyás megerősítés következett volna. De a magas minisztériumban mielőtt felterjesztették volna Ő Felségéhez, gondolták, előbb megkérdezik az érseket, kinek megyéjében fáradozott oly sok éven át a jubiláns. Várták, hogyan fog nyilatkozni a dologról. A főpap, aki örülhetett volna, hogy a szerzetesek is méltók lehetnek a kitüntetésre, egyszerűen nem engedte meg, hogy az ügyet fölterjesszék megerősítés végett Ő Felségéhez. Így tehát abba maradt minden, mert az egri érsek lefújta a felterjesztést.

1914. január 15-i bejegyzés szerint Németh Kelemen kinevezték az állami elemi iskolák gondnokává, ami nagy megtiszteltetés volt. 17-én pedig már az olvasható, hogy Németh Kelemen 76 éves letére tekintettel mégsem fogadta el a megbízást.

Az aktív tanári élet lezárása és a nyugdíjas évek

A dolgozatomat a különleges esemény, Németh Kelemen 50 éves tanári

jubileumának kapcsán íródott idézettel kezdtem. Ritka az ilyen esemény a tanári pályán. A Világ című lapban megjelent írásból megtudhatjuk, hogyan ünnepelték a jubiláns tanárt. „*Jászberény város társadalma pártját ritkító osztatlan szeretettel és lelkesedéssel ünnepelte Németh Kelemen ferencesrendi áldozár, az ottani főgimnázium rendes tanárának 50 éves tanári jubileumát. (...) Az ünnepély a plébánia templomban „Te Deum”-mal vette kezdetét, a zsúfolásig megtelt nagy templomban az ünnepi misét a jubiláns mondta, nagyszámú papi segédlettel, a segédkező papok valamennyien az ünnepelt egykori növendékei voltak, közöttük Erdős András, Jászberény város plébánosa és Torma Ignác, a besnyői kapucinus házfőnökkel. A „Te Deum” a Hymnus elénekelésével végződött. A diszkozyűlést a megjelenetek nagy számára való tekintettel a Lehel szálloda nagytermében tartották, hova a jubiláns egy küldöttség kísérte fel. A diszkozyűlést a jubiláns egyik legrégibb tanítványa Koller Kálmán, királyi ítélőtáblai bíró nyitotta meg.*”

Majd Lippe Vilmos, szolnoki ítélőtáblai bíró a tanítványok nevében átadta Holló Barnabás szobrászművész által készített, az ünnepeltet ábrázoló művészi kivitelű ezüst plakettet. A plakett felirata: „*Clementi Németh post exacta muneris professorii X lustra discipuli et cultores MDCCCLXI–MCMXL.*” (Németh Kelemen, ajándék ötven évnyi (1861–1911) tanári szolgálatot követően, a tanítványok és a tisztelők)

A tanári testület nevében dr. Szombathy István, a főgimnázium igazgatója köszöntötte és felolvasta a vallás- és közoktatásügyi miniszter üdvözlő levelét is. Folytatódta az ünneplő beszédek, majd a jubiláns szólalt fel. „*Németh Kelemen pedig - az irányában osztatlanul és impozánsan megnyilvánult szeretettől meghatottan köszönte meg a szerinte meg sem érdemelt ovációt, s ő - mondta - 50 éven át szeretettel tanított úgy a templomban, mint az iskolában és előtte a tanítvány mindenkor egyforma, előtte a vallás, felekezeti megkülönböztetés az iskolában sohasem volt.*”

A diszkozyűlésen bejelentették két jutalomdíj alapítvány létrehozását, a kiváló eredményeket elérő diákok jutalmazására. Az egyik az ünnepelt Németh Kelemen jutalomdíj alapítványa 2000 korona alappal, a másik a volt diákok Németh Kelemen (jubileumi) jutalomdíj (folytatás a 8. oldalon)

(folytatás a 7. oldalról)
lomalapítványa 1000 korona alappal. A díszközgyűlés a „Hymnus” elének-
lésével ért véget. Ezután 300 terítékes
díszebéd következett, amelyen további
szívből jött emelkedett hangú beszédek
hangzottak el és 200 üdvözlő sürgönyt
kapott kézhez Németh Kelemen atya.

Az ünnepség egyben a nyugdíjba vo-
nulásának kezdete volt. 1911. szeptem-
ber elsejétől csendes otthonába, a kolos-
torba elkísérte lelkének harmóniája, az
a felemelő tudat, amelyben buzgó tanári
munkásságának minden napja részesült,
hogy kötelességét híven teljesítette.

A tanintézetől végleg azonban csak
1914. októberében vált meg. 1911/12-
es tanévben utódját, a beteg Szádvári
Jánost helyettesítette. Az I. világháború
kezdeten pedig hazafiasságból és szíves-
ségből ismét tanított.

Csendben élte tovább életét a zárda
szürke falai között kedves virágai, ró-
zsafái társaságában, melyeket gondozott
és vele együtt öregedtek. Tanítványok
ezreinek tisztelete, szeretete kísérte jól
megérdemelt pihenésében. 1924. június
8-án, pünkösöd vasárnapján szenderült
jobb létre életének 87., rendi tagságának
71. és pappá szentelésének 63. évében.

„Istentől elhivatott lelkiatya és kivá-
lasztott tanár volt.: tanított, nevelt a
templomban, a szónak szent székén és
az iskolában, a tudás katedráján, de
ezen kívül is mindig és mindenben (...) A
munkás évek hosszú sora megörölte
az ő kitűnő egészséges szervezetét is; pár
év előtt egyszer csak lassan-észrevétlen
elmúlt közülünk; már nem láttuk szapo-
ra, apró lépteit, nem hallottuk okos, biz-
tató szavait, lelkes, életteli szemei előtt
már jó idő óta elhomályosult a világ,
szorgos munkás, jóságos kezéből egymás-
után esett ki a kréta, az ecset, a rózsao-
lító kés és legvégül az imakönyv is.(...) itt
hagyta az oltárt és a gyontatószéket, hol
annyi kegyelmet nyert és osztott, de aho-
vá olyan régen nem mehetett már – és itt
hagyta az ő másik két nagy kertjének, a
templomnak és az iskolának neveltjeit
(...) szent odaadással evangéliumi buz-
galommal ebben a három örökszép kert-
ben munkálkodott egy hosszú életkoron
át; az Úr szent kertjében, in stellario, a
nevelő iskoláiban, in horto scirentiarum
és a neki testi lelki otthon nyújtó zárdá-
ban in pomerio.”

„Csendben zajtalanul, de hosszú idő-
kre példás kitartással, eredményesen mű-
ködött, híre, neve, dicsősége csak ott él
azok szívében, emlékében, akiket taní-

tott, nevelt...” (Iskolai évkönyv 1924,
nekrológ)

Források:

József nádor főgimnázium évkönyvei,
értéstitői 1861–1925 között
Historia Domus IV. kötet 1855–1937
In: VI. 3 – Conventus Jászberény
(MFKL) – Lukácsi Katalin segítségével
Dr. Szántó Konrád. A jászberényi Fe-
rencses Templom története, Ecclesia
1974
Világ, 1911. július (2. évfolyam, 154–
179. szám) 1911-07-02/155. szám
Magyarország, 1931. január (12. évfolyam,
1–25. szám) 1931-01-11/8. szám

Csörgő Terézia
nyugalmazott biológia-kémia szakos
tanár

A jászberényi Főtemplom 1956 utáni helyreállításáról

A jászberényi Főtemplom fennállása
óta 1956. november 4-én szenvedte el a
legnagyobb csapást, a toronysisak és a te-
tőzet egy része leégett.

Ezen a napon forradalmunk leverése
napján a szovjet csapatok három irány-
ból vonultak be a városba, a város elfog-
lalása céljából. Egy szemtanú elmondása
alapján a városháza előtt egy harci jármű
megállt, az abból kiszálló szovjet katoná-
ra rálöttek, a katona elesett. Erre válaszul

a jármű előtti harckocsi lövegcsövét a
Nagytemplom tornyára irányította, és
kettő gyújtógránáttal belelőtt a toronyba.
Ez mintha egy jelzés lett volna a bevonu-
ló szovjet katonák részére, szinte egyszer-
re szólaltak meg a kézifegyverek, és kb.
egy órás esztelen lövöldözés kezdődött
a szovjet katonák és a város nemzetőrei
között. A támadás mérlege: 6 magyar és
2 szovjet halott, 60-nál több magyar és
7 szovjet sebesült, a Főtéren kilőtt abla-
kok és kirakatok, a Kucza köteles kiégett
műhelye, a Lehel szálló kupolájának és
a bíróság épületének háborús sérülése, a
Dózsa György laktanya kirablása.

A Főtér épületeiben és a Dózsa György
laktanyában keletkezett kár értéke 2.022
e Ft-ot tett ki akkori értékben számolva.

Súlyos károkat szenvedett Főtemplo-
munk is. A toronysisak alsó része el-
égett, majd a sisak a templom bejárata
elé zuhant, ott égett tovább, csupán az
összeégett és behorpadt vörösréz borítás
maradt meg, valamint a rajta lévő korona
összeégett állapotban. A tűz áterjedt a te-
tőzet torony mögötti részére. Szerencsére
az égő tetőzet beszakadt, így a tűz nem
terjedt tovább, a tetőzet kb. 85–90%-a
nem vált a tűz martalékává.

A tűzoltókat a szovjetek az égő templo-
mhoz nem engedték oda az oltási
munkák elkezdésére, illetve elvégzésére.
A tönkrement rézborítást és a korona
darabjait röviddel a tüzeset után a Főplé-
bánia udvarában helyezték el, s ott tárol-
ták a főbejáratától jobbra eső területen, a
kerítés mellett.

A lelőtt nagytemplomtorony 1956-ban

Fotó: Faragó László

Az ideiglenes helyreállítási munkák 1956. november 24-én kezdődtek el, és 1957. február 11-én fejeződtek be. Helyreállították a leégett tetőzetet és azt palával borították be. A tornyot sátróval fedték be, és egy nagyméretű keresztet helyeztek el rajta. A torony helyreállítási munkáit Nagy János építészmérnök tervei alapján végezték, a munkákat is ő irányította. A tűz következtében a toronyfeljáró csigalépcsője is kiégett – fából volt – helyette fém csigalépcsőt készítettek, melynek munkáit az Aprítógépgyár dolgozói végezték társadalmi munkában, a feljáróhoz szükséges anyagokat is ők biztosították.

A Főtemplom – a koronás templom – Jászberény szimbóluma. A csonka formájú és megrongálódott templom nagyon rontotta Jászberény városképét. Azonban a helyreállítás még nagyon hosszú ideig elhúzódott. A pusztulástól 13 évnek kellett elteltetnie, mire a templom 1956-ban keletkezett sebei „begyógyultak”, mire régi fényében uralhatta Jászberény főterét, Jászberény városképét.

1958-ban, Rozsáli Menyhért plébános idejében pénzbeli gyűjtést indítottak a templom helyreállítása érdekében. A helyreállítási költség akkor 1,2 millió Ft-ba került volna. A helyreállításból nem lett semmi, az összegyűjtött pénzen a helyreállítás célja érdekében faanyagot vásároltak. Rozsáli Menyhért 1959-ben szerződést kötött a Középülettervező Vállalattal, a torony újjáépítési terveinek elkészítésére. Azonban a tervezés költségei 36 ezer Ft-ba kerültek volna – ezt az egyház nem tudta kifizetni, így Rozsáli Menyhért kérte a tervezés leállítását.

1963-ban a tanácsválasztások után az újjáalakult Városi Tanácson belül Műemlékvédelmi Albizottságot hoztak létre. Ennek oka talán az lehetett, hogy Szolnok megyében a legtöbb műemlék Jászberényben található. Az albizottság elnökevé Sáros Andrást, a Lehel Vezér Gimnázium művésztanárát választották meg.

1956 után lehetőség lett volna a kizárólag állami költségen történő helyreállításra. 1956 után Országos Helyreállítási Kormánybizottság alakult az 1956-os események következtében keletkezett károk felmérése és helyreállítása érdekében. Az akkor már beteg és idős plébános elmulasztotta vagy elfelejtette, vagy nem merte bejelenteni a kárt a Bizottság felé, s így a helyreállítási költség belül nem ke-

rülhetett sor a toronysisak újjáépítésére – nyilatkozta Rozsáli Menyhért 1963-ban.

Sáros András tanár úr szívügyének tekintette a torony és a templom helyreállításának kérdését. Bányai János tanácselnök és Paksy Gábor városi főmérnök is támogatta az ügyet, azonban a legfőbb akadály a tanácsstagok részéről jelentkezett, akik nem az épület műemléki részét nézték, hanem csupán annak egyházi rendeltetését.

A Műemléki Albizottság megalakulása után felmérte a városban lévő műemlékek állapotát. E jelentés alapján a tanácselnök „megemlíti, hogy a toronysisak újjáépítendő” – írja Sáros András.

A jászberényi r. k. Főtemplom az 1900-as évek elején

Elkezdenek nyomozni, hogy az egyház az újjáépítés érdekében milyen intézkedéseket tett. A gépezet elindul, azonban a bürokrácia útvesztői és a pénzhány miatt még sokáig várni kell a megvalósulásra. Sáros András az illetékes miniszterhelyettessel és miniszteri osztályvezetővel is tárgyal az ügy érdekében. Ha lesznek kész tervek, és lesz kapacitással rendelkező vállalat, akkor még abban az évben – 1963-ban – a szükséges pénzt az év végéig tudnák biztosítani.

Közben plébános váltás történt, Rozsáli Menyhértet elhelyezték Győrbe, helyette Bozóki János lett a plébános. Bozóki János is szívügyének tekintette a

torony és a templom újjáépítését. Ígérte, mindent megtesz az újjáépítés érdekében. Gyűjtést indított. 1963. október 17-én levizitelt a tanácselnöknél. A tanácselnök kijelentette, „ő nem ..., aki csak azért nem akarja az újjáépítést, mert templomról van szó. A torony a főtér dísz-e, fontos műemlék, az újjáépítés nem az egyház segítségét szolgálja”.

1964. április 9-én az egyházközség az újjáépítéshez szükséges összeg felét összegyűjtötte, és felvették a kapcsolatot az Állami Egyházügyi Hivatallal is.

1964. szeptember 10-én a KÖZTI közli, hogy a korábban megrendelt tervet nem tudja elkészíteni, mivel intézetüknél profilváltás történt, műemléki ügyekkel nem foglalkozhatnak a későbbiekben. Ezt a munkakört ezentúl a VÁTI tölti be.

1965. január 21-én Bozóki János plébános a VÁTI-tól megrendelte a terveket. A terveket Lombár Pál mérnök készítette el, melyek novemberre készültek el. November 15-én a kész terveket a Műemléki Albizottság megtárgyalta, és kisebb javítások kiegészítésével elfogadta.

1966. február 5-én Bozóki János plébános Sáros Andrással egyetemben bemutatta a terveket Bányai János tanácselnöknek. A tanácselnök kéri, kérjenek építési engedélyt.

1966. február 16-án a Községfejlesztési Állandó Bizottság is megtárgyalta a terveket, azt nagy érdeklődéssel hallgatták. Az első kérdésük az volt, rajta lesz-e a korona? Ugyanis nem értett mindenki egyet a korona visszakerülésével, többek között András Béla, a város országgyűlési képviselője sem. Amikor értesült a toronysisak elkészültének terveiről, úgy reagált: „Ugye korona nélkül?” – Egyébként a város vezetése már 1946-ban el akarta távolítani a kereszt alatti koronát a templom tornyáról. Az elképzelés anyagi okok miatt meghíúsult, ugyanis 28.000 Ft-ba került volna az állványozás.

1966. február 25-én egy újabb akadály: a tanácselnök közli, hogy az építési engedélyt csak akkor adhatja ki, ha a Műemléki Felügyelőség elfogadja a terveket, és az egri érsek megadja az engedélyt az újjáépítésre. Az OMF-től az engedélyt megkérlik, az gyorsan meg is érkezik. Az érseknek a tanácselnök is ír, és a plébános is beterjeszti a kérelmet. Sajnálatos adminisztrációs hiba következtében az érsek jóváhagyása csak 1966. július 21-én érkezett meg.

(folytatás a 10. oldalon)

(folytatás a 9. oldalról)

Megint egy újabb akadály az építési engedély megadása ügyében. 1966. szeptember 5-én kiderült, csak úgy adható ki, ha van kivitelező vállalat. Állami vállalatok nem vállalták. 1966. szeptember 19-re sikerült a plébánosnak magánvállalkozót szerezni.

1966. december 20-án végre megadta a helyreállításhoz az építési engedélyt a Városi Tanács VB Építési Osztálya.

Bozóki plébános 1967. február 5-én hirdette ki a templomban a torony újjáépítésének lehetőségét, és újabb adománygyűjtésre szólította fel az egyházközséget. A gyűjtés lassan haladt. Közben Bozóki János nyugdíjba vonult 1967-ben. Az új plébános, dr. Tajti Lajos 1968-ban érkezett meg, ő az, aki sok küzdelem után véghezvitte a felújítási munkákat. 1968 január elején szerződést kötött Ongjert Richárd magánvállalkozóval.

kicserélni, a harmadik változat, ami most látható, hasonlít legjobban az eredetire. Többször anyagiánnyal küszködtek, főleg pedig vörösréz tekintetében. Ennek beszerzéséhez a Hűtőgépgyár igazgatójának segítségét is igénybe vették.

1969. július 18-án a tervezőmérnök megvizsgálta a kész tornyot. Sok mindent kifogásolt, de a hibák kijavítására már nem volt lehetőség, a torony végérvényesen őrzi hibáit. A torony elpusztulása előtt 63 m magas volt és karcsúbb, ma alacsonyabb és zömökebb.

A felújítás menetét Sáros András: A jászberényi Főtemplom története c. könyvében részletesen leírta, abban részletesen olvashatunk a felmerült gondokról és problémákról.

Az új korona terveit Sáros András rajzai alapján Lombár Pál készítette, a bádogosok azt 1968. június 2-ára készítették el. Június 2-án, pünkösöd vasárnapján

restyét is kibővítették. És elkészült Jászberény első szembemiséző oltára is.

Ez a nagy horderejű munka a hívek önzetlen adományaiból, az egri érsek magánadományából, a város és az OMF erkölcsi és anyagi támogatásával valósult meg.

1969. augusztus 15-re minden munka befejeződött. Nagyboldogasszony ünnepe templomunk búcsúünnepé. A búcsúi szentmise keretében dr. Brezanóczy Pál egri érsek mintegy 5000 ember jelenlétében szentelte fel az újjáépített toronysíksakat, a külsőleg megújult templomot és a plébániaépületet. Konszekrálta a fehér és fekete márványból készített szembemiséző oltárt, melyben Szent Magnusz és Szeverusz ereklyéit, valamint a nap jelentőségét méltató iratot helyezett el. A két és félórás szertartás a pápai és a magyar Himnusz hangjaival fejeződött be. Az ünnepségen jelen volt a város és a környék papsága, valamint az egyházközség 38 tagú képviselő-testülete is.

Ebben az évben 50 éve, hogy Főtemplomunk 1956-ban keletkezett „sebei” begyógyultak. Halálával tartozunk ezért a Főtemplom és a város hívó közösségének. Halálával tartozunk Rozsáli Menyhért, Bozóki János és dr. Tajti Lajos atyáknak, akik a felújításhoz szükséges anyagiakat előteremtették és végigküzdötték a felújítás nehéz időszakát. Halálával tartozunk Sáros András tanár úrnak, aki ezen munkakört szívügyének tekintette, a felújítási munkák mozgatórugója volt, felügyelte, műemléki szempontból szervezte és koordinálta.

Ők valamennyien már eltávoztak közülünk, nem ünnepelhetnek velünk, ők már „hazatértek”. A boldog feltámadás reményében fáradt testük a földben, meggyötört lelkük pedig az égen nyerjen örök nyugalmat.

Irodalom:

Sáros András: A jászberényi Főtemplom története. Keresztény Értelmiségiek Szövetsége, 121–145. Budapest, 2002

Cipruság–Virágszál. Isten országának munkatársai Jászberényben. 1546–2015. 130–131. Jászberény, 2015

Kovács István László: A jászberényi Szent Korona történetéhez. In: Jászsági Évkönyv 2018. 100–109. Jászberény, 2018

Besenyi Vendel: Megemlékezés a névtelen szovjet katona emléktáblájánál. Kézirat. Jászberény, 2018. november 4.

Besenyi Vendel helytörténeti kutató

A jászberényi főtemplom tornya napjainkban

Fotó: Baráth Károly

1968. február 3-án kezdődtek el a munkálatok és 1969 augusztusában fejeződtek be.

A felújítási munkák közben rengeteg probléma adódott. A munkák folyamán nem volt kijelölt építésvezető, a helyreállítási munkákat lényegében Sáros András tanár úr irányította. A munkát végző szakemberek nem rendelkeztek megfelelő szakmai ismeretekkel, nem rendelkeztek megfelelő szerszámokkal. Az ellenőrzést végző személyek által feltárt hibák nem kerültek mind kijavításra. A régi toronysisak megmaradt részeinek egy részét ellopták. Ellopták a korona maradványait, emiatt új koronát kellett készíteni. A toronyóra számlapját kétszer kellett

kiállították a templomban, a Szent István oltár előtt volt látható. 1968. június 11-én tették fel a templom csúcsára. A korona belsejébe egy kis ládában iratot helyeztek el, azon minden 400 Ft vagy az felett adományozó személy nevét feltüntették. A tanács is elhelyezett egy iratot, mely Jászberény akkori életéről tartalmaz ismertetést, és ismertetik a város akkori vezetőinek nevét. Az iratot Bányai János tanácselnök és Bárdos István tanácstitkár írták alá.

A torony újjáépítése keretében megtörtént a templomtest helyreállítása is, 1969. március 24. és június 17. között. Ezután a plébánia külső felújítását végezték el. A felújítási munkákkal egyidejűleg a sek-

Egy elfeledett fényszarui feltaláló

Egyes találmányok minden kétséget kizáróan tükrözik az emberi leleményességet, de vannak, amelyek ma már olyan magától értetődőek, hétköznapiak, hogy talán bele sem gondolunk, hogy fel kellett azokat valaha találni; elmegyünk mellettük, a feltalálójukról pedig mit sem tudunk. A következő sorok mindennapjaink egyik meghatározó találmányának kiötlőjét hivatottak bemutatni, egy olyan találmányét, amelyet a köztudat, sőt minden bizonnyal a szűk szakterület ismerői sem kötnek egy egyszerű paraszti származású magyar ember, egy jász atyafink nevéhez.

Kiss A. Ferdinánd sorozáskor

Kiss A. Ferdinánd (Ferenc) 1896 tavaszán született Kiss A. János és Kiss L. Anna gyermekeként, tősgyökeres fényszarui földműves családba. A Galgátanyán öt fivére és egy húga élte meg a felnőtt kort. Bár az apa az akkori viszonyok között a község jómódú gazdálkodójának számított, birtokaiból a gyermekekre fejenként éppen csak annyi jutott volna, hogy elegendő legyen a megélhetéshez, vagy még annyi se. Talán ennek tudatában is és korán kibontakozó műszaki érdeklődése okán döntött úgy Ferdinánd, hogy kitanulja a lakatosmesterséget. Erre az alkalmat az I. világháború is megteremtette számára. Az orosz fronton töltött hosszú hónapok alatt előbb a lovak patkolásával kellett, hogy foglalatostkodjon, később azonban a több leleményességet

kívánó munkálatokra is befogták, szerzőszámok és gépek javítását bízták rá, így kitanulhatta a mesterség minden csínját-bínját. A mindennaposá váló szükséghelyzet pedig találmányosságát, kitarását és akaraterejét is csiszolta. Nem mellesleg nagy valószínűséggel a mesterségének köszönhetette életben maradását is, hiszen ennek révén viszonylagosan a hátvédben maradhatott, nem került a közvetlen tűzvonalba.

Feri, Géza, Tóni és Mártika. A család még az 1920-as években Kókára költözött, de gyakran jártak haza meglátogatni az otthonmaradottakat.

Hogy közvetlenül a háború utáni években hol dolgozott, az nem maradt fenn az emlékezetben, írásos dokumentumok pedig nem szólnak róla, de annyi bizonyos, hogy az 1930-as évek derekán az akkor már igen neves budapesti vállalatnál, Jónász Vilmos és

Kiss A. Ferdinánd bajtársaival az orosz fronton 1915-ben

Kiss A. Ferdinánd a Jónász és Weiner-féle üzem vezetőjeként

A háborút követően családot alapított. 1920 késő őszen vette feleségül az alsószentgyörgyi származású Gyetvay Erzsébetet, akitől 1921–38 között öt gyermeke született, időrendben Nelli,

Weiner Ferenc Szerszám- és Lakatosáru Gyárában kapott munkát. Ferdinánd kiváló tehetsége, kemény munkabírása hamar megmutatkozott, így nem csoda, (folytatás a 12. oldalon)

(folytatás a 11. oldalról)

hogyan 1937-re immár művezetőként irányította a munkálatokat. Ahhoz, hogy mind magasabb szintű feladatát hivatalosan is elláthassa, jócskán felnőtt fejjel érettségizett és elvégezte a gépészműszert is, lévén azt megelőzően pusztán négy elemi volt lehetősége végig járnia. Folyamatosan képezte magát, rendkívüli kreativitása pedig még tapasztalatait is messze túlszárnyalta. Idő közben kezei közül egyre nívósabb munkák, sőt gyönyörű alakzatokkal, virágmotívumokkal díszített alkotások kerültek ki. Budapest számos középületének lakatosmunkáit is az üzem készítette. Közülük a legismertebbek a régi Madách Színház, a XIII. kerületi előjáróság épülete, a Kereskedőház, a Divatcsarnok vagy a Horthy Miklós Közkórház. Teljes egészében az ő keze munkáját dicséri és meglehet, hogy a legművészebb fővárosi alkotása a Rákóczi úton álló Luther-ház monumentális kovácsoltvas kapuzata. Vidéki remekművei közül a kókai templomkert angyalokkal díszített kapuját és néhány más környéki, elsősorban vallási témájú munkáját lehetne kiemelni az 1930-'40-es évekből.

A Luther-ház kapuzata Budapesten

A gyár még a háború előtt köztéri kandelábertek, utcai lámpák gyártásával is foglalkozott. Ezek tervezését és gyártásuk felügyeletét maga Ferdinánd végezte. Egészen a '70-es évekig fennmaradtak és részben működtek is azok a gázüzemű utcai lámpák, amelyek pl. a Városligetben és az azt környező utcákban, valamint a Budai Várnegyedben kerültek felállításra. Sőt az emlékezet alapján a Városliget melletti Ciklámen utcában álló gázlámpa-matuzsálem

egyike a Ferdinánd vezette üzem által tervezett utolsó, még ma is álló szerkezeteknek.

Fergyi bácsi (ahogy őt a családban a nálánál fiatalabbak, így e sorok írójának édesapja is szólította) még a háború előestéjén családotul Pestre költözött. A rákospalotai Káldy Gyula utcai lakás később munkáinak fontos színterévé vált. Ezen időszakra tehető munkásságának abszolút fénykora. Kezei közül immár nem csupán szemet gyönyörködtető remekek kerültek ki, kibontakozó kreativitása új megoldásokat szült. Rengeteget foglalkozott gépek, gépezetek, kézi szerszámok tökéletesítésével, vagy teljesen újak készítésével. Gyökeresen új megoldásait, speciális kéziszerszámait, technikai újításait mind saját kezűleg készítette el. Azokat a család apraja-nagyja csiszolta véglegesre és festette, biztosítva az esztétikus külsőt. Az így készült gyártmányokat igényes háttér előtt a zuglói házuk udvarán fényképezte le, hogy aztán a fo-

Ezek közül különös említést érdemelnek az akkor forradalminak számító, mégis briliánsan egyszerű kivitelű, állítható csavarkulcsok (franciakulcsok) és speciális fogók, de szerkesztett ő pusztán emberi erővel működtethető járműveket, hajtányokat, más vasúti berendezéseket, mezőgazdasági gépeket, úgy mint talajaprító és szántó-veető gépeket, sőt még rafinált lábtörő és gázmotoros áramtermelő szerkezeteket is.

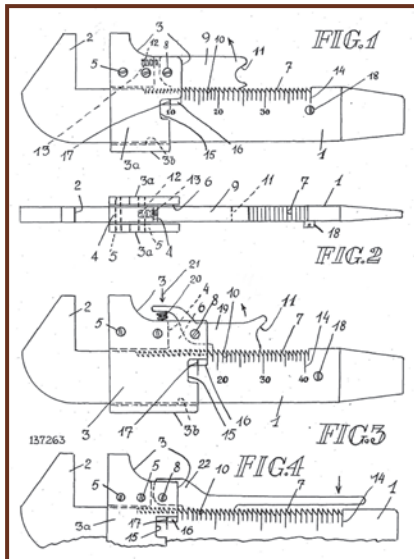
Bár a fent sorolt találmányai közül nem egy (így pl. a franciakulcsok) gyártásra is került és mindmáig használatban van, mégsem ezek közül kerül ki az a mestermű, amely révén méltán közzismertté, mi több világhírűvé válhatott volna. Az időben visszaugrunk 1937-be. Fergyi bácsi ekkor egy újabb, minden addiginál jelentősebb találmányán dolgozott. Fia visszaemlékezése szerint a határidő szorításában éjszakákba nyúlóan készítette az új találmány részletes leírását. Úgy gondolta, lázas

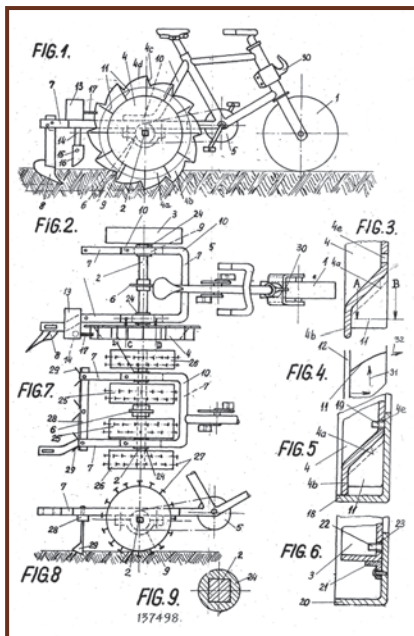
Kiss A. Ferdinánd és családja az 1941-ben elkészült műve, a kókai plébániakert kapuja előtt

tók birtokában részletes dokumentációkat, amolyan korabeli reklámanyagot készítsen. A reklámanyagokat hazai és nemzetközi (elsősorban francia és német) fórumokon publikálta, bízva az egyedi megrendelésekben, esetleg a sorozatgyártásban. Újításainak egyike-másika lényegében találmánnyá lett, ezek szerkezetét Fergyi levédette. A budapesti szabadalmi hivatal máig őrzi a Fergyi bácsi neve alatt az 1940-es években bejegyzett tucatnyi szabadalmat.

igyekevése minden fáradozást megér, hiszen a határidő nem más volt, mint a jelentkezés a világ legrangosabb, a kifejezetten a technikai újítások bemutatására rendezett fórumára, az 1937-es párizsi világiállásra. Az új vívmány, a pályamű tárgya pedig a közlekedési lámpa mind küllemében, mind működési elvét tekintve továbbfejlesztett és tökéletesített változata volt. A szerkezet prototípusán negyedmagával dolgozott, munkatársai neve azonban máig

Az egyik általa tervezett, állítható csavarkulcs szabadalmi rajza

Láb- vagy motorhajtásos, talajaprító-, szántó-, vető- és talajlazító gép terve

ismeretlen. A nagy mű, a háromszínű, ún. hurokdetektoros forgalomirányító jelzőberendezés végül időre elkészült. A szerkezet lényege abban állt, hogy a forgalmi jelzőberendezés, azaz a háromszínű lámpa összeköttetésben állt az úttestbe épített indukciós hurokkal, ami érzékelve a felette áthaladó járműveket, jelet küldött a lámpának, ami így az áthaladó, illetve a lámpa mögött álló gépjárművek „számának” megfelelően váltott zöldre, avagy pirosra, ezzel dinamikus és a forgalomnak megfelelően engedve át a járműveket, csökkentve a forgalmi torlódás valószínűségét. Az akkor forradalmi

számító készülék várakozáson felüli sikert aratott. Ferdinánd nemcsak, hogy kijutott az EXPO-ra vele, hanem legnagyobb büszkeségére a nemzetközi zsűri egyöntetű elismerését elnyerve a kiállítás első díjával (aranyéremmel) és a hozzá járó 1000 frankos pénzjutalommal térhetett haza.

Kiss A. Ferdinánd és világraszóló találmánya

Kiss A. Ferdinánd a lámpát sem idehaza, sem nemzetközi szinten nem szabadalmaztatta, a gyártás jogát eladta egy francia iparvállalatnak, így biztosítva akkor a család megélhetését. Igaz emiatt a találmányt hivatalosan sehol sem fűzik az ő nevéhez, az azonban talán részben mégis elégtételként szolgálhat, hogy a lámpa rövid időn belül meghódította a világot, hiszen 1938-ban először Franciaországban, majd hamarosan a földkereken mindenhol a Ferdinánd bácsi által megalkotott (háromszínű, négy állású, detektoros) közlekedési lámpa terjedt el, melynek működési elve mind a mai napig használatos.

Az aranyérmet igazoló díszoklevél évtizedekig lakásuk konyhájában függött, és a prototípust is őrizték, mára azonban sajnálatos módon mindkettőnek nyoma veszett. Az elkészült prototípusok egyike a kútfők szerint 1941-ben került tesztüzemre a budapesti Kerepesi, Fogarasi és Mexikói utak hármas kereszteződésében.

Az idők változása nemcsak a találmánynak, de az alkotónak sem kedvezett. A második világháború véget vetett a Jónász és Weiner-féle üzemnek. Az amúgy is viharos sorsú gyár vezetőinek származásuk okán távoznuk

kellett, a viszálykodó és hozzá nem értő örökösök kezei között pedig felbomlani látszott az üzem. Ferdinánd így jobbnak látta magánútra térni. Néhány évig bizalmas segédeivel kis házi műhelyében folytatta munkáját több-kevesebb sikerrel, az új államrend azonban további akadályokat gördített

fennmaradásuk elé. Gyáros múltja és vallásos elköteleződése révén a '40-es évek végén nem kívánatos személlyé vált az államhatalom szemében. A további megtorlástól tartva és a kilátástalan anyagiak miatt az '50-es évek elején külföldre távozott. Gyermekei szintűgy a fenti okokból mind más-más országba kerültek, felesége idehaza maradt, családja teljesen szétszakadt. Ferdinánd Ausztriában próbált talpra állni, de magánéleti válsága és a hazájában történelemmel kapcsolatos, valamint a korábbi munkatársaival szembeni csalódása elmélyült, amelyek közvetett következtében méltatlan körülmények között hunyt el.

Közlekedési csomópontoknál, forgalmas autópálya-szakaszoknál vagy jelzőberendezések előtt ma is sok helyütt jól láthatóan indukciós hurokokat építenek az aszfaltba világsszerte, amelyek az áthaladó forgalmat hivatottak érzékelni. Szükségtelen hangsúlyozni, hogy a különféle állítható csavarkulcsok is mily elterjedtek gépesített modern világunkban. Emlékezzünk hát rá, hogy mindezek az életünket megkönnyítő hasznos vívmányok a Jászság e leleményes szülöttének érdemei.

Dr. Kiss Dávid Sándor,
neurobiológus, egyetemi docens

Szilva-nap Jászsószentgyörgyön

Községünkben szeptember 21-én hagyományörző szilvalekvárfőzést rendeztünk a Tájház udvarán. Régen – mivel nagyon sok szilvafa volt – mázsaszámra főzték a szilvát. Nem volt olyan ház, ahol az udvaron ne fortyogott volna a rézüstben a finom szilvalekvár. Rendezvényünk célja az volt, hogy felelevenítsük a szilvalekvár elkészítésének hagyományát, de ezen túl az esemény közösségi élményt is adjon a résztvevőknek. Az ötletadó a Helytörténeti és Hagyományörző Egyesületünk részéről Blaha Zoltánné volt, de a rendezvény megvalósításában a Top 5.3.1 „Helyi közösségek fejlesztése” című projekt helyi cselekvő közössége is nagyon sokat segített. Így kialakult egy olyan csapat, akik nem csupán érdeklődők voltak, hanem a munkában is aktív közreműködők.

Szerencsére híven tudtuk követni a hagyományt, mert a jelenlévő főző asszonyok még leánykorukban részesei voltak ennek a finomságnak az elkészítésében. Akkoriban az üst alját jól kitapasztották, hogy ne süljön le a lekvár. Amíg főtt, állandóan kavargatni kellett, nem lehetett mellőle eljőnni. Egy napba is beletelt, mire a sok lekvár kifőtt. Akkor volt készen, ha a kavarási kanál megállt benne és a lekvár pőfögött. Félidőben a család a cibérét ette kenyérrel, mert ezen a napon nem főztek. A cibere a félfővésben levő híg lekvár. Az elkészült lekvárt cserépfazekakban tárolták. A legközelebbi kenyérsütéskor a lekvárt betették a kemencébe, hogy a teteje bebőrösödjön, mert így az még tartósabb lett.

Mi a cserépfazekakat nélkülözve a kifőtt lekvárt félliteres üvegekbe töltöttük, melyekből 110 üveg telt meg. Nagy örömünkre a nap folyamán nagyon sokan, több mint százán ellátogattak a Tájház udvarába, ahol kedvelve kóstolgatták a tagtársak által felkínált ízletes, szilvával díszített süteményeket. A nap kedves színfoltja volt a kis óvodások csoportja, akik megtanulhatták a szilvásgombóc elkészítését és a maguk készítése gombócot jó kedvűen el is fogyasztották.

Az előttünk álló téli hónapokban szilvalekvárt eszegetve bizonyára szívesen gondolunk majd vissza erre a jó hangulátú, élménytelis Szilva-napra.

Lukácsi László helytörténeti kutató

Fiatalok és idősek egymást váltva kavargatták a lekvárt

Szilvafát is ültettek annak emlékére, hogy régen nagyon sok szilvafa volt a településen

A kis óvodások a gombócok készítését sajátították el

Fotó: Marton Rita

A Jász Múzeum jubileuma

A Jász Múzeum életében kiemelt jelentőséggel bír az idei esztendő, hiszen az intézmény megalakulásának 145. évfordulóját ünnepli ez évben. Október 4-én jubileumi rendezvény keretében adóztak a meghívottak a tudomány és a közművelődés szolgálatában álló közösség értékgon-dozó munkája előtt.

A Jász Múzeum, valamint a Jász Múzeumért Alapítvány nevében Hortiné dr. Bathó Edit köszöntötte az ünnepélyen megjelenteket. Mint fogalmazott, mi, jászok nagyon szeretünk ünnepelni, és jelen esetben minden okunk meg van rá, hiszen 145 év nagy idő, különösen egy közgyűjtemény életében. Köszönettel fordult a sorokat megtöltő vendégekhez, majd a díszasztalnál ülőket, Szabó Tamás polgármestert, Győrfi Sándor regnáló jász kun főkapitányt, Farkas Ferencet, a Jászszági Önkormányzatok Szövetsége elnökét, Nemes József jászkapitányt, Gál-Dobos Beátát, a Jászkerület Nonprofit Kft. igazgató-helyettesét, továbbá dr. Bereczki Ibolyát, a Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesület elnökét üdvözölte.

A városi és egyházi előjárók, jász- és kun kapitányok, a múzeumi, az oktatási és a kulturális intézmények, vállalatok, civil szervezetek és múzeumbarátok sokaságára tekintve hozzátette, a rendezvényen részt vevők jelenléte önmagáért beszél, és jól példázza, milyen nagy tisztelet és szeretet övezi a Jász Múzeumot.

A köszöntések sorát Szabó Tamás nyitotta meg, aki meghitt közösségi ünnepként aposztrofálta a jeles alkalmat. „Tulajdonképpen olyan, mintha egy nagy család volna most jelen, maga az ünnepség pedig egy bensőséges összejevetel, a család egy tagjának születésnapja.” A folytatásban három meghatározó életteret emelt ki, ahol az emberek lelkületet, szellemiséget alakító érzelmeket tapasztalhatnak meg, ilyen a könyvtár, a templom és a múzeum. Mind a három helyszínt tisztelet, csönd, áhítat jellemzi évszázadok óta, és bárhová is vezessen a technikai fejlődés, ezekre mindig és mindenkor szüksége lesz az emberiségnek.

„Mi történik akkor, amikor egy múzeum kilép a maga életteréből, a maga körülvevő épített világából? Van nekünk egy olyan intézményünk, aki bizony megtette ezt, nem először, és már nem mostanában, kitölti a város tereit, közösségeit, mindamellett, hogy önmaga is egy olyan közösséggé vált – a múzeumi dolgozókkal és önkén-

tesekkel – amely a város életét jelentősen meghatározza.” Beszéde záró momentumában az intézményhez kapcsolódó fejlesztésekről szólt, tájékoztatta a hallgatóságot a rövidesen átadásra kerülő interaktív látványraktár megvalósulásáról, ahogy a gyűjtemény külső helyiségben történő elhelyezéséről is büszkén adott számot. Végezetül megköszönte Bathó Editnek azt a mérhetetlen munkát, amit a múzeum, egyben Jászberény érdekében végzett és végez még a jövőben.

Az ötemeletes, jász mintás születésnapi torta Bódiné Bagi Éva cukrász mester alkotása

Fotó: Bugyi Gábor

A Jász kunság nevében Győrfi Sándor regnáló főkapitány lépett a pulpitusához. Múltidéző szónoklatában 1874. december 26-ra repítette vissza az ünneplőket, hangsúlyozva, hogy bár eltelt azóta több mint száz esztendő, a múzeum továbbra is a tudomány egyik alappillére. Az igazgató asszony vezetésével végzett szakmai munka eredménye, hogy a Jász Múzeum a magyar tudomány elismert kutatóhelye, számos szakmai kiadványával az elsők között van az országban. „Valahol a múltat meg is kell élni, itt pedig kiteljesedik ez a gondolat. Nemcsak őriznünk kell a hagyományokat, hanem élettel kell megtölteni a múzeumokat. Nem csupán a jelenhez, de legalább annyira a jövőhöz is szólni kell. Bathó Edit átvette az alvó múltat az élő, pezsgő jelenbe, és így ez az értékegyüttes immár a jövőbe mutat” – fogalmazott a főkapitány, majd egy örökéletű, fémből

öntött virágalkotást nyújtott át gondolatai jelképeként az intézmény vezetőjének.

Farkas Ferenc egy korabeli újság, nevezetesen az 1874-es év december 25-i lapszámából idézte fel a történelemformáló eseményeket, melyek között méltó helyet foglalt el a Sipos Orbán alkaptány által életre hívott intézmény megalakulása. Az évszázad során a múzeum Jászberény és a Jászágó kiváló szellemi műhelyévé vált. Feladatának tekintette szűkebb hazánk, a Jászföld értékeinek őrzését, megismer-tetését a fiatalokkal. Nagy kreativitással indította folyóiratok, könyvek szerkesztését, kiadását, széles körben vont be szakembereket és műkedvelő szerzőket tevékenységébe. „A jelenkor vezetése az alapítvánnyal, Jászberény városával, a Jászok Egyesületével, és a Jászszági Önkormányzatok Szövetségével is kiváló kapcsolatot ápol, amely a jövőbe vetett hit, a siker záloga.”

A köszöntők sorában dr. Bereczki Ibolya, a Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesület elnöke következett, aki felhívta a figyelmet egy másik ünnepségre méltó évfordulóra is, miszerint Hortiné dr. Bathó Edit immáron huszonöt esztendeje munkálkodik a múlt megőrzésének szellemében. „De ezen túlmenően nagyon fontos, hogy mindezt milyen módon mutatja be a közösségének, hogyan kapcsolódik hozzájuk, milyen módon szólítja meg a közösség tagjait és azok milyen módon viszonyulnak a múzeumhoz. Ebben ott van az interaktivitás, az élmény, a bevonás, a közös cselekedet, ezek mind olyan eszközök és lehetőségek, amellyel ez a múzeum hosszú időn át prosperálni fog” – méltatta a gyűjteményt az elnökhelyettes, kinek ünnepi gondolatait Nemes József jászkapitány fűzte tovább.

A továbbiakban a Jász Múzeum 145. évének tudományos és közművelődési érdekében végzett tevékenységének képekéből, legfontosabb mérföldköveiből szemezgetett Hortiné dr. Bathó Edit, majd a társintézmények és civil szervezetek képviselőinek köszöntése következett. A jubileumi rendezvény az Ifjúsági Házban elköltött ünnepi ebéddel, és az önkormányzat jóvoltából feltálat, több emeletes torta elfogyasztásával ért véget.

Kazsimér Nóra újságíró

(Az itt közölt írás elsőként a Jászkiút Újság 2019. október 10-i számában jelent meg.)

KÉPES RIPIORT A JÁSZ MÚZEUM 145 ÉVES JUBILEUMI ÜNNEPSÉGÉRŐL

Bugyi Gábor fotóival

Basky András polgármester Lajosmizse városa nevében köszönti a Jász Múzeumot

*Dr. Szabó Tamás
Jászberény polgármestere*

*Dr. Horváth László, a Damjanich János Múzeum igazgatója köszönti
a jubiláló múzeumot*

Györfi Sándor jászkun főkapitány

*Csikós Miklós emeritus jászkapitány és felesége, Zsuzsanna asszony
kulcsos kaláccsal köszöntik a Jász Múzeumot*

*Farkas Ferenc, a Jászsági
Önkormányzatok Szövetsége elnöke*

*Dr. Bereczki Ibolya, a Pulszky Társaság
– Magyar Múzeumi Egyesület elnöke*

*A Jászsági Menedzser Klub nevében dr. Rédei István elnök köszönti
a Jász Múzeumot*

*Nemes József
regnáló jászkapitány*

*Berec Zsolt, a Jászkerület Nonprofit Kft. igazgatója
Nagy Tamás jászberényi művésztanár alkotásával köszönti a múzeumot*

*Hagyományörző jász asszonyok
jász viseletben*

A jubileumi ünnepség résztvevői

180 éve alakult a Jászberényi Kaszinó Egylet, Jászberény első egylete

Jászberényben az Ady Endre és a Berceányi utca sarkán álló épület adott otthont az 1839-ben alapított egyesületnek. A város reformkori társas életének meghatározó közösségeként jött létre, majd a század második felében Jászberény Kaszinója mintává vált a Jászság városai-ban alakuló egyesületek számára. Az első évtizedről kevés forrás maradt fenn mindenesetre az alapítók gr. Széchenyi István Kaszinó alapítási felhívásához csatlakoztak. A szabadságharc bukása után felfüggesztették működésüket. Újjá szerveződésükre csak a közigazgatási, önkormányzati autonómia visszaállítása, 1861 után került sor. A társasági élet szervezése mellett a város és a Jászság gazdasági és politikai életében is fontos szerepet játszottak. A Kaszinó Egylet, vagy ahogy a sajtó később emlegeti az Uri Kaszinó 1868 első napjaiban tartott összejövetelére Sipos Orbán Jászkerületi képviselő javaslatot tett a Jászkerületi Népbank és Takarékpénztár megalapítására. Javaslatát tetszést aratott a tagság körében és a pénzintézet 1868. január 20-án létrejött. Hasonlóképpen a Kaszinó indítványozta a városi téglagyár és a világítási egylet alapítását a városnak 1868 nyarán. Ennek eredményeként kezdődik meg a közvilágítás olajlámpákkal Jászberény belső terein. A villanyvilágítás 1906-ban jelent meg a jász fővárosban, a Kaszinó kertét borította nappali fénybe egy ívlámpa. Az 1874-ben készült és a Belügyminisztérium által jóváhagyott alapszabály rögzítette az egyesület célkitűzéseit. Ennek értelmében az egylet célja: „művelt társalgás, hasznos eszmecsere, olvasás művelt egyénhez illő szellemi szórakozások által a közszellem, közművelődés és társadalmi élet fejlesztése emelése. Miből kifolyólag a Kaszinó Egyesület semmiféle pártállást nem foglalhat el.” Székhelye, működési területe Jászberény. Pecsétjének körirata Jászberényi Kaszinó Egyesület 1839, mely évszám az alapítás évét bizonyítja. Tekintettel arra, hogy az egyesület tagsága Jászberényi elitjéből verbuválódott, érdemes áttekinteni szervezeti felépítését, működési elveit. Az 1948-ig tartó működés során a taglétszám sohasem haladta meg a 200 főt, tehát viszonylag szűkkörű maradt. A felvételüket kérőknek 100 forintot kellett befizetni az egyesület pénztárába. Összehasonlításképpen, egy kinevezett tanító biztos egzisztenciát nyújtó évi jövedelme 1880-ban kb. 400 forint volt. A felvételtől a taggyűlés határozott, kétharmados

többségre volt szükség a tagsághoz. A tagságnak három fokozata volt. 15 év tagság után alapító tag besorolás járt. Ennél kevesebb tagsági viszonyhoz a rendes tag cím járt. Ideiglenes tag lehetett az aki hivatala vagy egyéb ok folytán átmenetileg élt Jászberényben és nem rendelkezett saját ingatlannal. Az alapszabály lehetővé tette az egyleti könyvtár használatát arra érdemes kívülállók részére.

A Kaszinó életét 11 tagú választmány irányította, élén az elnökkel és az igazgatóval. A választmány köteles volt gondoskodni a nélkülözhető egyleti pénzek

mozdítani a gazdaság és ipar területén az ésszerűsítést, összeköttetéseket teremteni a helyi gazdaság fejlesztése érdekében.

4.) Jótékonyági szakosztály keresi a közjótékonyág hatékony irányait, összeköttetést teremt a már meglévő jótékonyági intézményekkel, gyámolítja működésüket, melegedő szobákat nyit, ingyen ételt osztogat.

5.) Testnevelő szakosztály játéktereket és sporttelepeket tervez létrehozni, testnevelésre és edzésre buzdítja az iskolás gyermekeket s a meglelt férfiakat, torna ünnepélyeket rendez.

Az Uri Kaszinó épülete a 20. század elején

gyümölcsöző biztos elhelyezéséről. A tagdíjakat évi két részletben április és október első napjáig tartoztak befizetni. A közgyűlést évente egyszer, legkésőbb február végéig kellett megtartani. A tisztújító közgyűlések örök témái voltak a helyi sajtónak. A Jász Kürt részletesen ismertetette a rendezvényeken, diszvacsorákon, felolvasó esteken és bálokon résztvevők névsorát. Az 1907. február 7-én tartott közgyűlésen a tagság elfogadta az 1874. évi alapszabály módosítását és szakosztályokat alakítottak ki úgy mint:

1.) Népművelő szakosztály. A felnőttek számára kurzusokat tart alkalmas időkben tudnivalóiban az írás-olvasástól kezdve.

2.) Tudományos és irodalmi művészeti szakosztály. Célja a tudományos művészeti irodalmi törekvéseket megszólaltatni. Pályázatokat ír ki például. Jász népdalgyűjtés, etnográfiai leírások készítése, tárlatok rendezése.

3.) Gazdasági szakosztály a mezőgazdasági és ipari alosztályból állt. Célja elő-

Az egyesület ügyeit az igazgató osztály vezette, melyet a választmány tagjai alkottak. Az Uri Kaszinó 1907-ben kialakult szervezete az első világháború végéig változatlan maradt. A Polgári Kaszinó, ami 1894-ben alakult, nyitottabb volt a középrétegek számára, jelentős versenytársává vált. A két világháború közötti időszakban már több államilag támogatott országos szervezettel osztozott a közéleti befolyáson. A Kaszinó Egyesület vagy Uri Kaszinó 1948-ig működött folyamatosan Jászberény patrióta szellemű vagyonos rétegének közösségeként. Mindezt a Jászság többi településén alakult kaszinók számára. Felvállalta a város még hiányzó intézményeinek létrehozásának kezdeményezését. Mindig bátran kezdeményezték az akkori államigazgatás számára nehezen kezelhető területek: szegény ügy, sport és közművelődés fejlesztését.

Dr. Wirth István
nyugalmazott főiskolai tanár

Száz éve lőtték agyon Egressy Kálmán joghallgatót

EGRESSY KÁLMÁN

Tartalékos huszár hadnagy, joghallgató
(Jászberény, 1894 – Jászberény, 1919)

Jászberényben született 1894. szeptember 21-én. Szülei: Egresi Kálmán csizmadia mester és Bezzeg Terézia. Első gyermekként látta meg a napvilágot.

Elhunyt: 1919. május 2-án. Halálának oka: lőtt seb a szíven. Május 4-én a jászberényi Szolnoki temetőben helyezték végső nyugalomra, temette Magyar János káplán segédlettel.

Az elemi iskolát és a gimnázium 6 osztályát szülővárosában végezte. A gimnázium utolsó két tanévét, 1912–1914 között Temesváron, a Csanád Egyházmegyei Papnevelő Intézetben fejezte be.

A szeminárium, egy 1914. szeptember 14-én kiállított bizonyítvány szerint „tanulmányait itt folytatja és magát jól viseli, majd ugyanezen a napon kiállított bizonyítvány szerint, további kellő előmenetel és jó magaviselet feltétele mellett annak idején áldozárrá fog szenteltetni”.

Az első világháború kitörésének évében, 1914. október 29-én kérelemmel fordult a honvéd kiegészítő parancsnoksághoz 1 évi önkéntesség tárgyában, és kérte felvételét a honvédség kötelékébe. Az engedélyt megkapta, a hadsereg kötelékébe lépett, és a huszároknál szolgált. Ez időtájt öccse, Sándor is a fronton harcolt.

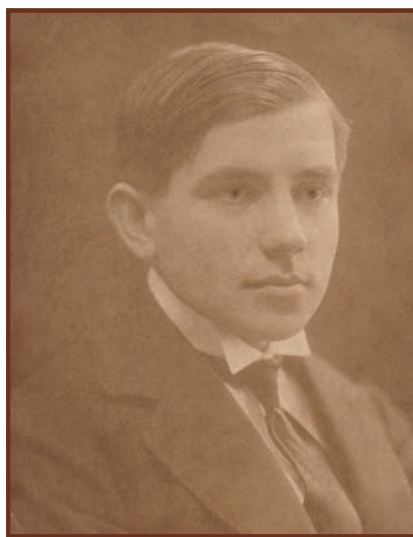
A frontszolgálat alatt megsebesült, a Vukovár melletti lipovakai üdülőből átalakított tábori kórházban kezelték. Mint tartalékos huszár hadnagy szerelt le.

Leszerelése után, 1918. március 6-án a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem rektorának aláírásával igazolja, hogy őt, Egressy Kálmánt a Jog- és Államtudományi Karra, az 1917/18-as tanév II. félévében a rendes hallgatók körébe felvették. Egyetemi leckekönyve szerint az utolsó vizsgát igazoló bejegyzés 1918. március 10-én történt, amikor közjogból sikeres vizsgát tett.

Az őszirózsás forradalom idején, 1918 novemberében Jászberényben nyugodt körülmények között történt a városban a hatalomátvétel, ennek személyesen Egressy Kálmán is részese volt. Egressy a Tanácsköztársaság kikiáltását Jászberényben érte meg – miután egyetemi vizsgáit március 10-én letette –, és az eseményeket folyamatosan figyelemmel kísérte. Ha szükség volt rá, véleményt is nyilvánított. Az első alkalom különösen megdöbben-tette, ez pedig a szabad vallásgyakorlással

kapcsolatos helyi túlkapások megjelenése volt.

Taska János jászberényi közoktatási népbiztos által – 1919. március 30-án – készített körlevél igen kemény hangon hozta az érdekeltek és a lakosság tudomására az iskolák államosítását, a hittanoktatás megtiltását az iskolákban, mi több: az egyházi szimbólumok eltávolítását a tantermekből. Az *Egri Főegyházmegyei Levéltárban megmaradt Taska János eredeti kézírata.*

Egressy Kálmán érettségi képe

A felhívás betűhív másolata: „A jászberényi követtanács egyhangúlag kimondotta, hogy Jászberényben felekezeti iskolát el nem ismer, hanem valamennyi, úgy a volt római katolikus, református és izraelita iskolát az állam tulajdonának jelenti ki, s a közoktatási népbiztosság rendelete megérkeztéig Munkás Népiskolának nevezi. Ezzel kapcsolatban kimondotta, hogy a vallásoktatást úgy a főgimnáziumból, a tanítóképzőből, polgári leányiskolából, mint az elemi iskolából, nemkülönben a gazdasági iparitanonc és kereskedő iskolából tiltja, s helyette a megállapított órákban az erkölcsant és a mai kort ismertető előadásokat elrendeli. Az esteleg így fennmaradt órákban közismereti tárgyak tanítandók. Az iskolából minden olyan kép, feszület stb., mely a gyermekek lelkében a múlt bűnös rendszernek csak halvány emlékét is felidézhetné, kidobandó. Jászberény, 1919. március 30. Taska János s. k.”

Ebben felhívásban szó sincs arról, hogy a Tanácsköztársaság biztosítja a szabad vallásgyakorlást, a templomokban enge-

délyezi a hitoktatást, csak az oktatási intézményekben tiltja. A nyugodt, vallásos jászberényi nép korábban fájó szívvel vette tudomásul, hogy a harangokat elvitték a háborúba, de ekkor még nem is sejtették, hogy a négy és fél évig tartó világégés elmúltával jönnek a még keservesebb forradalmi napok, melyek a vallásukat már-már létalapjaiban kezdik ingatni. A vallásos jász nép lakásaiban minden nép-reteg-nél megtalálható volt a kereszt, Szűz Mária és a szentek fényképe, így a felhívás érthetően felháborodást keltett.

Egressy Kálmán így ír erről: „... a Forradalmi Kormányzótanács rendelete oly durva módon hajtatik végre, hogy maga a parancsot végrehajtó vezetőség sem azonosítja magát a végrehajtó személlyel...”

A helyi direktórium a felháborodást észelve már egy nappal később felhívásban magyarázkodni kényszerült, hogy a templomok és a vallás továbbra is megmaradnak. Egyúttal fenyegetőztek, hogy akik a „kormányzói követtanács kiadott rendeletét rosszhiszeműen félremagyarázzák, ellene lázítanak, forradalmi törvényszék elé állíttatnak.”

A direktórium hosszas tanácskozás után április 2-ra népgyűlést hirdetett. Elképzelésük szerint a lelkészeknek kellene megnyugtani a népet, ezért mindhárom felekezet képviselőit, nevezetesen: Erdős András római katolikus plébánost, Dombi Béla református tiszteletest és Kálmán Ödön izraelita rabbit fontosnak tartották meghívni.

A meghirdetett népgyűlésen több ezer ember jelent meg, polgárok, proletárok vegyesen. Kocsis István akkori káplán az Egri Egyházmegyei Közlönyben – így számolt be a népgyűlésről: „Taska, a tanügyi népbiztos és Sándor Oszkár, egy volt görög katolikus tanító, most Jászberény kommunista parancsnoka, ki a megelőző tanácskozásokon egyenesen azt követelte Erdős András plébánostól, hogy mondja ki a népgyűlésen, hogy »amit eddig tanítottunk, az mind hazugság és csalás«. A gyűlésen, amikor a plébános a pulpitusra lépett: „Halljuk a plébánost!” – skandálta a tömeg.”

A katolikus plébánosnak sikerült is megnyugtani a népet, de nem a kommunisták szája íze szerint. Erdős András római katolikus plébános rövid beszédében kifejtette, hogy „ha nem szabad az iskola-ba belépniük, fogjuk tanítani a gyermekeket a templomban, itt van a kezembem (folytatás a 20. oldalon)

(folytatás a 19. oldalról)
plakát, mely ígéri, hogy a magán hitoktatást nem akadályozza a kommunizmus, ezt el fogom tenni a plébániai levéltárba”. Más hasonlókat is mondott, amelyekkel megnyugtatta a népet, de nem a direktóriumot. A plébánost sokáig éljenezte az egész népgyűlés. A szervezők azt mondták a plébánosról egymás közt: „Majd el tesszük mi a plébánost innen örökre.”

Taska és társai is beszélni, magyarázkodni akartak a népgyűlésen, de lehurrogták, abcugolták őket. Miközben a szónokok a szabad vallásgyakorlást próbálták bizonygatni, Egressy Kálmán hangosan felkiáltott: „Nem egészen így van az! Igenis, nem haddja meg!” Számos, hasonló bekiáltás tarkította a tiltakozást. A Budapestről kiküldött népbiztos is látta, hogy a kiadott Taska-féle felhívás és a két nappal későbbi plakát tartalma között lényeges eltérés van és megígérte, hogy Jászberény város közösségének e tekintetben orvoslást nyújt.

A Jászberény Újságban 1919. április 8-án címlapon tették közzé:

„Jászberény dolgozó népe!

A héten felelőtlen egyének azt híresztelték a városban, hogy az új rend megszünteti a vallást. Ezt azzal teszik, hogy a kormányzótanács csak az iskolából tiltja ki a vallásoktatást, egyes felekezetek azonban fenntarthatnak felekezeti hittan iskolákat is. Tehát, akik tudatosan a kormányzótanácsnak rendeleteit rosszsziszeműen félremagyarázzák, ellenlázásnak tekintenek, és a forradalmi törvényszék a legszigorúbban jár el ellenük.”

A helyi direktórium a tiltakozók közül – Magyar János helyi káplán jelentése szerint – ebben az ügyben 67 személyt tartóztatott le, többségüket el is ítélték. Közöttük volt Egressy Kálmán is, akit 1919. március 16-án délelőtt 10 órakor letartóztattak, az ellene felhozott vád a Tk. 1. sz. rendeletének 1. §-ba ütköző bűncselekmény, mely nem más, mint izgatás. Valójában a vallásossága melletti kiállás. A forradalmi törvényszék gyorsan dolgozott, a tárgyalást még e napon meg is tartotta.

Egressy Kálmán az utolsó szó jogán, a Forradalmi törvényszék előtt 1919. április 16-án elhangzott beszédének részlete: Elmondja, hogy „én mindig szociális gondolkodású voltam teljes életemben, csakhogy én nem szerettem azt a féktelen izgatást, mert tudom, hogyha végtelenül felrázzuk a kedélyeket, akkor nem lesz erő, nem lesz hatalom, mely mérsékelni, fékezni tudná a tömeget – azért én a megértő, az összeegyeztető szociálpolitikát tartotam helyesnek!”... „Engedjék meg, hogy

visszatekintsek a neveltetésemre! Szüleim buzgó vallásos emberek, kik természetesen úgy neveltek engem is, azután jön a két év 18–20 éves koromban, mikor szemináriumban papnak nevelnek: ... ilyen nevelés nyomot hagy az ember lelkén, nem tud ebből a szellemből kivetközni! No és mikor az ember azt látja, hogy a Forradalmi Kormányzótanács rendelete oly durva módon hajtatik végre, hogy maga a parancsot végrehajtó vezetőség sem azonosítja magát a végrehajtó személlyel, ... ne csodálkozzanak, hogy nem voltam képes magamon uralkodni, mikor a szónok azt mondja: a kommunizmus nem bántja a vallást, meghagyja mindenkinek: közbe ne kiáltssak! Nem egészen így van az! Igenis, nem haddja meg!”

Egressy ecseteli, hogy ő tisztában van a kommunizmus elveivel, mely nem ismer semmiféle vallást, semmiféle szent helyet. Elmondja, hogy a Forradalmi törvényszék tagjai is részt vettek a népgyűlésen, és érezhették, „mily izzó volt a hangulat: az én megjegyzésem, az én közbeszólásom oly kissé, mondhatnám egyáltalán nem tette izzóbbá a hangulatot. Sem előzőleg, sem utóbb nem szoltam és nem tettem olyan dolgot, amivel a hangulat izzóbb lett volna! Ezt a megjegyzést sem azért tettem, mert izgatni akartam, hisz én azt tudtam, hogy engem figyelnek, de nem voltam képes uralkodni magamon, uralkodni, és ismerem a Forradalmi Kormányzótanács rendeletét, mely megengedi, hogy bárki a napi eseményekhez szóljon, azt tárgyalja!”... „Köszönöm figyelmüket! Mentegetni nem akartam magam, kérem, gondolkozzanak és lássanak a lelkembe: hozzanak ítéletet! Nyugodt, tiszta a lelkiismeretem: bűnösnek nem érzem magam, éppen ezért tekintsenek el megbüntetésemről, ne méte-lyezzenek büntetéssel!”

Egressyt egy hónapi fogházra ítélték. A forradalmi törvényszék a legutóbbi héten hozott ítéleteiről a helyi újságban, egy közleményben értesítette a város lakosságát: politikai okok miatt csupán négy főt ítélték el, hitük melletti kiállásért senkit sem.

1919. május 2-án a románok közeledésének hírére a jászberényi exponáltabb kommunisták és a vöröskatonák menekülésre készülődtek. Reggel az esetleges népbosszú meggátlására statáriumot hirdettek, viszont a népharag enyhítésére a politikai foglyok és a túsok szabadon bocsátására utasítást adtak.

A jászberényi nép a főtéren gyülekezett, és követelték a direktórium távozását, közöttük jelen volt az előző nap szabadon bocsájtott Fecske Sándor malomtulajdonos is. Az egyik vörösör

megszólította őket: „Eltársak, menjenek haza!” Fecske válaszolt: „Nem vagyok magának elvtársa, én Fecske úr vagyok”. Fecskét a városházára hurcolták, bántalmazták, majd Pacauer megparancsolta az öröknek: „Vigyék át a fogházba, és lőjék agyon!” Ütközben Gárdos Henrik és Budai Antal súlyosan bántalmazták, ez folytatódott a fogház udvarán is. Ezt látták – a direktórium utasítására – az akkor szabadon bocsájtott politikai foglyok: Nagy János, Suba Antal, Taczman István (Kálmán, szerk.), köztük Egressy Kálmán, aki látva, hogy a fogház kapujánál Fecskét bántalmazzák, felemelt kézzel, kiáltozva a csoport felé rohant: Emberek ne bántsátok!

A csoport egyszerre ellene fordult: Gárdos pedig célba vette pisztollyal. Egressy ekkor ébredt tudatára a veszélynek, melyben élete forog kockán, s mielőtt a csoporthoz ért volna, hirtelen jobbra fordult, és az őrszoba felé menekült. Ekkor rálőtt Gárdos, de nem talált. Fecske felhasználva a zűrzavart szintén menekült, és Egressy után futott, itt azonban Egressy látva, hogy a magas közfalon át nem menekülhetnek, Fecske felé fordult: Sándorkám, ide rossz helyre jöttünk! Erre Fecske visszatért az őrszobába, s az egyik ágy mellett egy székre ült apatikusan várva a történéseket. Ekkor rohant be Gárdos, utána a vörösörök, de míg ezek megálltak az ajtóban, Gárdos kirohant a hátulsó udvarba, s ott a szembejövő Egressyt, ki szintén vissza akart térni az őrszobába, közvetlen közelből lelőtte. Mikor Egressy összeesett, Gárdos lehajolt meggyőződni, hogy meghalt-e.

Gárdos, mint aki jól végezte dolgát, visszatért az őrszobába, hogy Fecskével is végezzen. Mivel ott nem akart lövöldözni, ezért kényszeríteni akarta Fecskét, hogy menjen ki a hátulsó udvarba, s midőn nem bírt vele, dühödten ordított az örökre, hogy szuronnyal piszkálják ki Fecskét. Az örök azonban nem engedelmeskedett.

Egyszerre az ajtón kívül felharsant Czetti (István, szerk.) fogházigondnok hangja, ki a lövöldözésről értesülve lélekszakadva sietett az őrszoba felé. A gondnok hangja hallatára Fecskében új erővel ébredt fel az életösztön, s hogy az időt húzza, Czetti megjelenéséig letérdelt, és az életéért könyörgött Gárdoshoz. Ekkor belépett Czetti, akinek megjelenésére és szavára a szereplők némileg magukhoz tértek. Gárdos rászólt a gondnokra, hogy tegye ezt a férget (Fecskét) a sötétbe. Aztán a vörösökkel együtt kiment a vasúthoz. A vasútnál megjegyezte, hogy sajnálja, hogy Fecskét is agyon nem lőtte. Fecske a börtöngondnok, majd Tóth György védelme alatt hazament.

Egressy Gere doktor vizsgálta meg először, de már csak a halál beálltát állapíthatta meg.

Mihelyt a jogállami feltételek rendeződtek, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében is megkezdődtek a felelősségre vonások. 1920. március 30-án Egressy Kálmán tart. hadnagy, joghallgató agyonlövése ügyében érintett vádlottak perét tárgyalta és hozott ítéletet. A pör lefolyásáról a Szolnoki Büntető törvényszék jegyzőkönyvéből tudhatjuk, hogy Gárdos Henrik büntetett szándékos emberölésnek minősítette.

A pör lefolyásáról a Jász Hírlap és a Szolnoki Büntető törvényszék jegyzőkönyvéből tudhatjuk, hogy „Gárdos Henrik a szándékos emberölés büntetetté azáltal követte el, hogy Jászberényben 1919. május 2-án d. e. 9–10 óra közötti időben a j. bírósági fogház épület egyik mellék udvarában Egresi(!) Kálmán tartalékos hadnagyra kilenczmméteres Frommer pisztolyból két-három lépés távolságról reálöve őt szándékosan, annélkül hogy szándékát előre megfontolta volna, megölte, miután a lövedék Egresi szívét sebezve annak belső elvérzés következtében beállott azonnali halálát okozta.”

A tanúkihallgatások után felolvasták az egyik iratot, melyben: „A budapesti forradalmi tanács vádbiztosa közönséges gyilkosságnak minősítette Gárdos tettet, a másikban a jászberényi direktórium tagjai követelik a budapesti forr. tsz.-tól Gárdos szabadon bocsátását, mert »Egressy megölése a proletáriátus érdekében történt«.

Az ügyész tartott hatalmas vádbeszédet, melyben Egressy hősi és mártíralakjával szemben kiemelte gyilkosának elvetemültségét, ki ölt, azért, hogy öljön, hideg megfontolással, mert hisz tettének elkövetése után lehajolt az áldozata testéhez megnézni meghalt-e? Gárdos még kommunista szempontból is becstelen volt, mert csak addig volt kommunista, míg érdekeinek ez megfelelt, míg basáskodhatott a becsületes embereken, azoknak életéről rendelkezhetett. Az ügyész valamennyi vádlottal szemben fenntartotta vádindítványát.”

Gárdos védője csak annak megállapítására kérte a bíróságot, hogy védenca nem előre megfontolt szándékból ölt. A többi védő enyhe ítéletet kért a többi vádlott számára, mint akiknek bűne Gárdoséhoz mérve alig jöhet szóba.

Végül a vádlottak szóltak pár szót a maguk érdekében. Gárdos harctéri szolgálata és idegbetegségére hivatkozott, a vörösörök ugyancsak háborús érdemeikre s azon körülményre, hogy részint munkahiány, részint terror hatása alatt voltak kénytelenek a vörösörségekben szolgálni.

Az ítéletet Bodnár Ferenc elnök márc. 30-án du. 3 órakor hirdette ki. Gárdos, Pacauer, Budai, Wittreich, Lukács, Tamási és Szimán bűnösök személyes szabadság megsértésében. Ezen kívül Gárdos bűnös egyrendbeli szándékos emberölésben és lopásban. Budai pedig bűnös még szándékos emberölés kísérletében.

Ezért Gárdos (Gottseig) Henriket 15 évi fegyházra, Budai Antalt 2 évi fegyházra, Wittreich 5 havi, Paczauer Gábort 8 havi, Lukács és Szimán 4–4 havi fogházra ítéltettek el.

Egressy Kálmán nyughelye a jászberényi Szolnoki úti (ma Szent Imre) temetőben, családi sírboltban van. Sírját, halálának 100. évfordulójára, a SELENA Kft. vezetője, Nagy Gábor úr nagylelkűségének köszönhetően rendbe tették.

Sírja
a jászberényi Szent Imre temetőben
Fotó: Bugyi Gábor

Az utókor emlékezete különböző időszakokban elhalványodott, vagy éppen nagyobb fényt kapott. A Horthy-korszakban, az évfordulók alkalmával, a hősök napján a megemlékezések rendszerei voltak. Mindenkori megfogalmazták, hogy a bűnösöknek meg lehet bocsátani, de feledni sohasem szabad.

A szocializmus ideje alatt a jászberényi sortűzről mint az ellenforradalmi lázadás letöréséről szónokoltak, kiemelve azok érdemeit, akik ennek letörésében élen jártak.

A '19-es vörös uralom jászberényi rémtetteit 1990 után kezdték feldolgozni. A jászberényi Polgári Kör 2002-ben emléktáblát állított a jászberényi kommunista diktatúra ártatlan áldozatainak. A sortűz

11 áldozata mellett helyet kapott Hajek Ferenc vöröskatona és Egressy Kálmán tartalékos huszár hadnagy, joghallgató neve is. Ezt követően a megemlékezések rendszeresek. Emlékbeszédekkel, a koszorúk elhelyezésével, mécsesek gyújtásával fejezik ki, hogy az utókor nem feledti őket.

Számos történész, helytörténész foglalkozott, foglalkozik a vörösuralom történetével, e sorok írója az egyház ellen elkövetett atrocitásait helyezi kutatásainak középpontjába, ennek kapcsán került előtérbe Egressy Kálmán „hős és mártír” életútjának összegzése. Remélhetőleg az emlékezet erősítésének ez az írás is egy formája lehet.

Megjegyzés:

Egressy családnevet a 19. században elírták Egresire, ennek helyesbítését kérte a család, melyet 1916/5345. sz. érseki főszentszéki (főegyházmegyei) végzés alapján a születési anyakönyvében, 1916. december 6-án Egressy-re javították. Születési anyakönyvben. Nagyboldogasszony Főplébánia Jászberény.

Forrás:

A közoktatási népbiztos 23/1919 sz. határozata. AN Actapersonalia Erdős András, Egri Főegyházmegyei Levéltár (1919-ben, a jászberényi Tanácsköztársasággal kapcsolatos minden okirat itt található)

Egressy család magán gyűjteménye.

Egressy Kálmán, 1919. április 16-án tartott tárgyalásán, az utolsó szó jogán elhangzott beszéde. Egressy család magángyűjteménye.

Halotti anyakönyv, 1919. 362. o. 186. sz. Nagyboldogasszony Főplébánia Jászberény.

Jász Hírlap 1920. április 4. II. évfolyam 10. sz. 1–2.

Jászberényi Újság 1919. április 8. 1.

Jászberényi Újság 1919. április 20. 2.

Kocsis István: Az ellenforradalmár Jászberény in: Egri Egyházmegyei Közöny 1919. 11. 16. 89–96.

Magyar János káplán jelentése. AN Actapersonalia Erdős András, EFL.

Magyar Nemzet Magazin Kézszel írt történelem, A jászberényi vérfürdő, 1919. 2005. július 16. 32.

MNL JNSZML VII.1.a. Szolnoki Királyi Törvényszék iratai, Büntetőperrek, 200/1920.

Születési anyakönyv 1919. 127. o. 675. sz. Nagyboldogasszony Főplébánia Jászberény.

Dr. Suba Györgyné
helytörténeti kutató

BEDEKOVICH 240/200

Négy évtized a Jászkun Kerület mérnöki hivatalában Konferencia Bedekovich Lőrinc emlékére

A jászfényszarusi Népfőiskolai Társaság névadója idősebb komori Bedekovich Lőrinc, akit a Jászkun Kerület 1779. június 2-án választott meg a Jászság, a Nagykunság és a Kiskunság közös földmérőjévé. Mérnöki tevékenységét 40 éven át nyugdíjazásáig, 1819 novemberéig folytatta. Az idei kerek évforduló kiváló alkalmat adott arra, hogy a negyven év szakmai hagyatékát összerendezve 2019. szeptember 19-én, elsőként Jászfényszarun a Rimóczi kastélyban, egy szakmai konferencia keretében emlékezzenek meg a geometráról és munkásságáról.

Győriné dr. Czeglédi Márta köszöntőjében arra tért ki, hogy Bedekovich Lőrinc munkássága hívta életre ezt a konferenciát. A Bedekovich Népfőiskola által kezdeményezett emlékülés, a névadó és a mérnöki munka iránti tiszteletet és elkötelezettséget jelenti – egy tudósról, az életéről és munkásságáról emlékeznek meg a mai napon. A polgármester asszony méltatta a geodétát. Bedekovich Lőrinc a Jászkun Kerület első földmérőjeként felmérte a kerület teljes területét, az egyes települések kérésére a földmérést is elvégezte. Úttörő szerepet játszott a terület, települések fejlesztésében, a folyók szabályozásában is.

Dr. Dobos László a nyitó előadásában elmondta, hogy „*Gazdag és sike-res életpályáról van szó, amelynek az eredményei kevésbé vannak jelen a jászságiak köztudatában s ezért egyfajta adósság lerovásnak is tekinthetjük ezt a konferenciát.*”

Sokkal több jász érték van, mint amelyekről tudunk s még sokkal több azoknak a száma, amelyek a jász köz-tudatban nem eléggé mélyen vannak jelen. A Bedekovich életmű egy szak-értelmiségnek az életútja, egy olyan embernek, aki a kora legmagasabb vég-zettségét, a tudást szerezte meg Budán a királyi egyetemen. Majd tudását négy évtizedig a szülőföldjén hasznosította. Nekünk azért is fontos rátekintenünk, mert a geometra egy olyan tudományt művelt itt, amely századokon keresztül nem volt jelen a Jászság történetében. A Jászok Egyesületének ügyvivője elő-adásában a kort, a történelmi hátteret mutatta be.

Horváth Gergő igazgató-helyettes (Szolnok), *Id. Bedekovich Lőrinc* kéz-iratos térképei a MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárában című előadásában betekintést kaptak a hall-gatók a gyűjtemény munkájába. A Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagy-kun-Szolnok Megyei Levéltárának tér-

képgyűjteményébe mintegy 300 kézira-tos térkép tartozik. Noha más levéltárak ennél jóval több kéziratot térképet őriznek, a szolnoki anyag számos da-rabja, elsősorban a Jászkun Kerület rendkívül tehetséges geometrájának, idősebb komori Bedekovich Lőrincnek köszönhetően kiemelkedő értéket kép-visel.

Horváth Gergő,
a MNL JNSZML igazgató-helyettese
Fotó: Réz Bertold

Az itt található Bedekovich térkép-anyag alapját az a 43 rajz képezi, ame-lyet a szerző 1823-ban, nem sokkal halála előtt adott át a Jászkun Kerület-nek. A gyűjtemény egy része 1878-ban Jászberényből, a megszüntetett Jászkun Kerület iratanyagával együtt került Szolnokra, az újonnan szervezett Jász-Nagykun-Szolnok vármegye levéltá-rába. Az 1950-es évek első felében a városi és községi levéltárak felszámo-lásakor jelentős mennyiségű térképpel egészült ki a gyűjtemény. A levéltárban folytatott iratrendezések és kutatások során a Jászkun Kerület, Jászberény vá-ros és a Blaskovits család iratanyagából további kéziratok szelvények kerültek elő. Bedekovich több mint félszáz alko-tása került be a szolnoki levéltárba és számos munkáját más közgyűjtemé-nyek őrzik. Tóth János, a Jászberényi Jász Múzeum korábbi igazgatója 1976-

Dr. Dobos László, a Jászok Egyesülete elnöke és
Győriné dr. Czeglédi Márta Jászfényszaru polgármestere

Fotó: Réz Bertold

ban még csupán 41 db, Szolnokon őrzött Bedekovich-térképről tett említést, ám a később előkerült alkotásokkal és a név nélküli, vélhetően idősebb Bedekovich Lőrinc által készített szelvényekkel együtt, számuk meghaladja az ötvenet.

Jelenleg is folyik a feltáró munka, dr. Farkas Kristóf Vince történész muzeológus (Jász Múzeum, Jászberény) és Horváth Gergő igazgatóhelyettes, levéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, Szolnok) kutatási eredményeinek köszönhetően folyamatosan bővül a Bedekovich ismeretanyaguk, újabb térképek, iratok kerülnek elő, amelyekkel a nagyközönség is megismerkedhet.

A földmérő és a magánember életébe kaptunk betekintést **dr. Farkas Kristóf Vince** történész (Jász Múzeum, Jászberény) előadása során. „Idősebb Bedekovich Lőrinc, mint a Jászkun terület első földmérőjére hatalmas feladat nehezedett, hiszen ekkoriban az ezen hivatást vállalók végeztek szinte minden jellegű mérnöki munkát. Elsődleges feladata a térség teljes területének térképészeti felmérése és az egyes települések kérésére végzett földmérés volt. A geodéta kiemelkedő szerepet játszott a Hármas kerület fejlesztésében is, hiszen rá hárult az elvadult vadvizek megszelídítése, az árvizek elleni védekezés, az úthálózat fejlesztése, a településeken belül új utcák kijelölése, valamint az új középületek terveinek véleményezése és ritkábban tervezése is.

Dr. Farkas Kristóf Vince
történész muzeológus
Fotó: Réz Bertold

Pályafutása során megindult a Zagyva, a Tarna és a Galga folyók szabályozása, a mocsarak lecsapolása és a gátak építése. A Jászság egyik jelentős kutatója Sugárné *Koncsek Aranka pontosan állapította meg, hogy „Bedekovich Lőrinc szakembere volt az adott korban jelentős vízimalmok működéséhez szükséges malomzúgók, zsilipek, malomgátak tervezésének”. Bedekovich gazdag életművéből eddig több mint száz darab térképe, terve és vázlata került elő, amelyek közül több műve korára jellemzően gazdagon díszített, sőt két térképén önmagát is megörökítette.*

Dr. Kovács Melinda, a MNL Heves Megyei Levéltárának főlevéltárosa a legjelentősebb alkotást mutatta be, a 31 lapos Zagyva és Tarna térképcsomagot, amelyen 1791-ben a két folyó futását ábrázolta, Hatvan vidékétől a szolnoki várig. Bedekovich mérnöki munkájának magas színvonalát jelzi, hogy vízrendezési elgondolásait a Helytartótanács jóváhagyta. Munkái mégis ideiglenes jellegűek maradtak, mivel a végleges megoldás, az egész Tiszavölgy szabályozása csak évtizedekkel később kezdődhetett meg.

Dr. Kovács Melinda,
a MNL SZML főlevéltárosa
Fotó: Réz Bertold

A Jászság helytörténetének szolgálatában címmel **Hortiné dr. Bathó Edit**, a Jász Múzeum igazgatója mindenki Aranka nénijéről, Sugárné Koncsek Arankáról a Jászság elismert helytörténészéről vetített képes előadásában emlékezett meg. A gazdag, szolgálattal teli száz esztendő megélt Aranka nénit

méltatta, akinek elismerésre méltó életműve és hite példaként áll mindannyiunk előtt. A Bedekovich Népfőiskola vendégeként is köszönthettük őt.

Dr. Bathó Edit,
a Jász Múzeum igazgatója
Fotó: Réz Bertold

Helyismereti dokumentumok digitális formában a Jászberényi Városi Könyvtárban címmel Kovács Péter, a Jászberényi Városi Könyvtár igazgatója ismertette azt az intézményi projektet, amely a helytörténeti dokumentumok gyűjtését és könnyebb elérését célozza.

Kovács Péter, a jászberényi
Városi Könyvtár igazgatója
Fotó: Réz Bertold

A könyveknek ugyanazok az ellenségei, mint az emberiségnek: a tűz, a nedvesség és az idő- mondta egykor a francia író, Paul Valéry. S ezt egy nagy digitalizációs projekt teszi lehetővé, hogy ezektől a veszélyektől megóvják a könyveket és dokumentumokat. S a kö-

(folytatás a 24. oldalon)

(folytatás a 23. oldalról)
vetkező generáció eljöhet, és megnézheti, milyen volt az élet és a kultúra 50 vagy 100 éve.

A Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság értékörző és közösség-építő tevékenységét **Kovács Béláné Pető Magdolna**, a szervezet elnöke ismertette, s a hallgatóság figyelmébe ajánlotta a városközpont kiállításait, amelyet az alakuló együttműködések, beszélgetések a vendéglátást követően az érdeklődők megtekintettek. Tájékoztatást kaptak arról is, hogy a hagyományos Erzsébet napi programok keretében bemutatásra kerül a Delineata Per Laurentius Bedekovich – válogatás idős Bedekovich Lőrinc térképeiből című kiállítás és a Tájak Korok

Kovácsné Pethő Magdolna,
a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság elnöke
Fotó: Réz Bertold

Múzeumok Kiskönyvtára sorozatban megjelentetett kiadványok.

A vendégek fogadásában, ellátásában majd kíséretében, tárlatvezetésben dr. Farkas Kristóf Vince, Kaszainé Ocskó Györgyi, Baliné Bazsó Mária, Bobályné Bányai Mária, Kovács Béla, Vágó Bt. a rendezvény fotóinak készítésében Réz Bertold segítő közreműködéséért, a Jászfényszaru Városi Önkormányzat Gazdasági, Műszaki Ellátó és Szolgáltató Szervezete segítségével külön köszönettel tartozunk.

Az ajánlott kiállítások:

Régi Plébánia (Szentcsalád tér 3.): Bedekovich térképek nyomában (térkép és fotókiállítás); Jászfényszaru régi képeslapokon; Jászok – Huszárok – hagyományok (fotókiállítás)

Szent Erzsébet Községi Ház (Szentcsalád tér 2.): Madárlesen a Jászságban (fotókiállítás); Penczner Pál képzőművész képei; Kalapgyár retró (ipartörténeti kiállítás az emeleten)

Városháza díszterem (Szabadság tér 1; 1. emelet): Időszalag – tűzzománc, Sisa József

Zilahy szabadtéri tárlat (Szabadság út 2.)

Az elhangzott előadások anyaga a népfőiskola honlapján elérhető.

A rendezvények Jászfényszaru Város Önkormányzata és a Jászok Egyesülete támogatásával, a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára szakmai együttműködésében valósulnak meg.

Kovács Béláné Pető Magdolna,
a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság elnöke

A konferencia közönsége

Fotó: Réz Bertold

Verselő jászok és kunok

GYERMEKEIMNEK

Ez itt az én hazám, te is vigyázz rája,
Itt növekszik mesék égig érő fája.
Égig érő fához lovamat kötöttem,
Megváltó, kegyelmes Istenünk fölöttem.

Ez itt az én hazám, te is vigyázz rája,
Itt ragyog legszebben tündérlányok bája,
Turul nemzedékből büszke, hős vitézek,
Vágtató paripán hírünket vigyék!

Ez itt az én hazám, te is vigyázz rája,
Végtelen rónaság, szülőföldnek tája,
Cipó illatának, s Földnek arany magja,
Dajkámnak éneke, szeretetnek hangja.

Ez itt az én hazám, te is vigyázz rája,
Ne feledd, mit mesélt édesanyád szája,
Apád becsülete, s vére hullt felette,
Örök harangszóval emlékezz helyette!

Ez itt az én hazám, te is vigyázz rája,
Tiéd lesz, ha elmúlik éltetnek órája,
Fejfát és koporsót itt faragnak nékem,
Mikor elpihenek, ezen a vidéken.

Ez itt az én hazám, te is vigyázz rája,
Ajkaidról zengjen boldogságos hála,
Tanítsd gyermekednek ezt a szót: „Esküszünk!”
Hitünkhöz, Hazánkhoz hűtlenek nem leszünk!”

Tóth Marianna (Kunszentmárton)

* * *

A FÁK NEM BESZÉLNEK

A fák nem beszélnek,
de jeleznek valamit,
mint a néma ember,
ki mozgatja karjait.

Sétálok közöttük,
a levelek hullanak,
kopaszodó ágak
a nyártól elbúcsúznak.

Eljött az őszidő,
a lombhullás ideje,
színes lett az erdő,
mint a szivárvány színe.

Gyönyörű színskála,
pompás látnivaló,
természet csodája!
-mely mindig megújul.

Ézsiás László (Budapest, 1999)

Isten éltesse a 40 éves Fejér Mária Díszítőművészeti Szakkört!

A Fejér Mária Népi Díszítőművészeti Szakkör fennállásának 40. évfordulóját jubileumi kiállítással ünnepelte, melynek keretében Vasné Sass Katalin népi iparművész szakkörvezető életművének legjobb alkotásai is láthatók voltak. A szakkör a kiállítással Misi Éva, néhai szakkörvezető, a „Jászsági szücsminták textíliákon” című könyv társszerkesztője előtt is tisztelgett összegyűjtött kézimunkáinak, életútjának bemutatásával.

A nagyszabású rendezvény a Jászkerület Nonprofit Kft. és a Fejér Mária Népi Díszítőművészeti Szakkör közös szervezésében valósult meg Jászberényben a Déryné Rendezvényház dísztermében. A kiállítás megnyitójára 2019. június 21-én került sor. Gál-Dobos Beáta moderátor köszöntőjében kiemelte, hogy a szakkör sok rendezvényen és versenyen megmérettette magát az elmúlt negyven évben. A jászsági szücsművészet túl gazdag érdeklődésüknek és tudásuknak köszönhetően szinte az egész Kárpát-medence mintakincsét megtalálható ezen a kiállításon. „Büszkék lehetünk a jászsági hímzőasszonyokra, akik aktívan képviselik az általuk korábban megálmodott értékeket” – fejezte ki elismerését.

Dr. Virág-Nagy Edit Jászberény Város Önkormányzata nevében mondott köszönetet az alkotók munkájáért, kifejezve abbéli reményét, hogy sokáig gyönyörködtetnek kezűgyességükkel.

A kiállítást Gyurkó Miklósné, a szakkör alapítója nyitotta meg. A múltat összefoglaló visszatekintésében megemlékezett arról, hogy Fejér Mária rajz- és kézimunka tanár által vezetett és szervezett népi díszítőművészeti szakkörhöz főiskolai hallgató korában csatlakozott, szakkörvezetői képesítést szerzett, majd tanítói pályája elején 1979-ben kézimunka szakkört szervezett a Hűtőgépgyárban. A 24 fős csoportot Vasné Sass Katalinra bízta második gyermekének megszületését követően. Párhuzamot vont az „Égig érő paszuly” mese, valamint a szakkör és szakkörvezető töredelmes útja között. Ahogyan a mesehős sem tudhatta, hogy az égig érő paszuly számára felmászva milyen nehézségekkel kell megküzdenie az aranytojást tojó tyúk megszerzéséhez, úgy a szakkörvezető sem tudhatta, hogy az elvetetett magból milyen magasságig nő fel az inda, hány próbát kell leküzdeni és kik lesznek a segítők.

A próbatételek közül néhány állomást kiemelt. Vasné Sass Katalin 1982-ben 3 éves tanfolyam elvégzésével szakkörvezető képesítést szerzett. A tanfolyamon

évfolyamtársa volt a városi fenntartású másik szakkört vezető Misi Évának. A Fejér Mária Népi Díszítőművészeti Szakkör néven 1997-ben egyesült két közösséget Vasné Sass Katalin vezetett tovább. Felmerült az igény a Jászság hímzészkeletúrájának feltárása iránt. Kezdetben még az is megkérdőjeleződött, hogy van-e a Jászságra jellemző motívumkincs, színvilág. A kutatómunkába Hortiné dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója is bekapcsolódott és a széleskörű kutatás eredményeként bebizonyosodott, hogy a híres jászsági szücsök által alkalmazott motívumvilág a tájegységünk saját kincse. Kihívást jelentett a subák, ködmönök mintázatát úgy adoptálni a textíliákra, hogy azok megőrizték szerkezeti elemeit és megtartsák az arányokat. Szabó Pál Andrásné és Misi Éva e tárgyban alkotott könyve korszakalkotó volt.

es években kezdődtek Szikszai Gábor és Fejér Mária kezdeményezésével. A célkitűzést a Jász Múzeum, valamint annak igazgatója, Hortiné dr. Bathó Edit is felkarolta és a több évtizedes együttműködés jegyében több közös kiállítás és egy igényes kivitelű két kiadást megért könyv látott napvilágot.

A jászsági szücsmintákat bemutató könyv alapvető kézikönyve lett a jász hímzés 21. századi továbbélésének. Napjainkban a jász hímzés reneszánszát éli, sokak otthonát díszítik az egyszerűségükben gyönyörködtető mintákkal dekorált díspárnák, terítők, függönyök. A jász identitás fejeződik ki abban, hogy a Jászság templomainak oltárterítőin is visszaköszön ez a díszítés. A lakástextíliákon túl ruhadarabokon, kiegészítőkön, ékszereken is megjelenik a hajdani subák díszítésvilága.

A Fejér Mária Díszítőművészeti Szakkör tagjai

Fotó: Körei Nagy Kristóf

Jelenleg több mint ezer sokszorosításra alkalmas sablon áll rendelkezésre, évente szaporodnak a zsűrített kézimunkák. A közösséget az értéktérítés ereje is összetartja. Vasné Sass Katalin 2001-ben elnyerte a népi iparművész címet, melyet háromszor megvédve e cím örökös birtokosa. 2015-ben a jászsági szücsművészet továbbélését, mint jászsági és megyei érték bekerült a Jászberényi Értéktárba és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Értéktárba.

Mind a motívumkincs, mind a szakkör vezetése méltó kezekben van.

A Jász Múzeum dolgozóinak nevében Kókai Magdolna néprajzkutató köszöntötte az ünnepeltek. Köszöntőjében kitért arra, hogy a régi szücsművészet megőrzésére irányuló törekvések az 1970-

Kókai Magdolna annak jelentőségét hangsúlyozta, hogy mai globalizálódott világunkban fontos, hogy minden közösségnek legyen olyan kulturális kapaszkodója, mely a sajátos múltjukból eredeztethető.

Az ünnepség meghitt mozzanata volt, amikor Vasné Sass Katalin szakkörvezető saját készítésű kis terítővel és emléklappal ajándékozta meg szakkörének tagjait.

A jelenlévők ezt követően az ünnepet meghívására az általuk készített házi sütemények gazdag választékát kóstolhatták meg. A nap zárásaként a szakkör tagjai bensőséges ünnepségükön a születésnap tortája mellett koccintottak a közelebbi és távolabbi tervek megvalósulására.

Dr. Körei Nagy Katalin
hagyományörző

Szellemi Kulturális Örökség Eleme lett a kunhímzés

„A nagykunsági gyapjúhímzés élő gyakorlata” címen

Közel 10 éve volt, amikor először találkoztam a kunhímzéssel. Szerelem volt az első látásra, és oly meghatározó, hogy a Debreceni Egyetem Néprajz Tanszékére íródott első szakdolgozatom témájának is ezt választottam. Ez a „találkozás” volt az előfutára annak a folyamatnak, annak a hosszú útnak, aminek a végeredményeként, 2019. július végére elkészült a kunhímzés Szellemi Kulturális Örökség Hazai Listájára beadott felterjesztése.

A felterjesztésnek több sarkalatos pontja volt, aminek maximálisan meg kellett felelni, azt pontosan, precízen kidolgozni, képekkel, kiadványokkal, ajánlásokkal, videóval és különféle egyéb szóróanyagokkal, termékekkel támogatni, alátámasztani.

Elsődlegesen, magát a felterjesztésre szánt szellemi kulturális örökséget kellett bemutatni: eredetét, előfordulását, jellemzőit. Fontosnak ítéltük, hogy a döntéshozók lássák, milyen régi hímzésről van szó, és hogy milyen kevés eredeti darabból kelt életre, éli reneszánszát úgy, hogy mára már a kun ember identitásának egyik alappillére lett.

Pontosan meghatározva leírtunk mindent, amit magáról az örökség-elemről tudni kell, majd a megőrzése és a továbbéltetése érdekében tett eddigi intézkedésekre és azon erőfeszítésekre (programok, feladatok) tértünk ki, ami az elmúlt 10 évben volt. Minden egyes, a jelölő elemet érintő közösséget, csoportot, egyént felsorolva, külön taglalva elért eredményeiket, véghez vitt feladataikat és azon törekvéseit, melyek jelenleg is zajlanak, részletesen leírtunk.

Napjainkban 11 településen működő közösségek (hímzőkörök, szakkörök, egyesületek) és egyéni hímzők ápolják ezt a hagyományt. Ezen közösségek a következők:

A Nagykunság települései: Berekfürdő, Karcag, Kisújszállás, Kunhegyes, Kunmadaras, Túrkeve.

A 18. századi kitelepülés városai:

Bácsfeketehegy/Feketics, Bácskossuthfalva/Ómoravica, Pacsér, Bácsstopolya hímzői, hímzőkörei.

A Nagykunság környéki települések: Abádszalók, Törökszentmiklós.

A fentiekben felsorolt kun városok lakói ismerik a kunhímzést és tudják, mi-

lyen nagy érték tulajdonában vannak. Ez az érték nemcsak a múltjuk egy darabkája, de jelenük szerves részét is jelenti. A már említett kun identitástudat, a másoktól való különbözőség és mégis az egységet, az összetartozást jelenti az ott élőknek.

A felterjesztés következő fontos pontjaként részleteztük, hogy napjaink kultúrájában miképp jelenik meg a kunhímzés. Leírtuk, bár legtöbbször egyedi alkotásként van jelen a tárgyi kultúrában, de önmagában is közösségalkotó tényező. Az egyén az általa készített darabokkal demonstrálja a nagykunsági csoporthoz való tartozását. Mivel a 21. század elején az „Újra öltünk örökitünk” felhívására a hímző nők leginkább hímzőkörökbe tömörültek, így a közös érdeklődés alapján szerveződő közösségek a helyi társadalom civil szervezeteként működnek. Napjainkban az általuk készített munkák használati tárgyakként a lakáskultúrában (függöny, párna, terítő), a viseletkultúrában (fellepő ruha, hímzett blúz, kötény, papi ruha, öltözetkiegészítő: öv, táskák, pénztárca, zsebkendő-, szemüveg-, telefon-, laptop-, nyújtófa-, tolltartó, nesseszer, edényfogó) van jelen. A kunhímzéses tárgyak ezenkívül dísz tárgyakként, ajándéktárgyakként és fesztivál, népművészeti vásári áruként is funkcionálnak. A hímzés motívumokat meghívókon, plakátokon, könyv- és egyéb kiadvány (programfüzet, étlap, szórólap) borítókön is megtaláljuk. Logóként is használt. Helyi termékeken is alkalmazzák (kolbász-címke, percek-tasak). Időnként más ajándéktárgyra is felfestik. Kunhímzéses templomi oltárúrasztali és szószéki terítőket használnak Kisújszálláson, Kunmadarason, Kunhegyesen, Törökszentmiklóson, Túrkeven, Bácskossuthfalván. Túrkeven az Énekes-könyveket is kunhímzéses borító fedi.

Hosszasan lehetne még sorolni, hogy miképp jelent meg idáig, de ezzel a kis összeírással érzékeltetni tudtuk, hogy nem egy fellángolás a kun ember életében a szőrhímzés, hanem a 18. századtól a 21. századig hosszú utat bejárva, a mai kor kívánalmainak megfelelően, a mindennapok részévé vált.

A megírt felterjesztés legfontosabb része az örökség-elem megőrzésének to-

vábbi tervezett lépései és az érvelés a felvétel mellett volt.

Megőrzés lépései pontokba szedve:

- Kapcsolattartás a témában aktív közösségekkel, szakemberekkel.

- Képzések generálása a témában.

- A mai környezeti kultúrába illő, használati értéket képviselő elemek készítése a kunhímzés jellegzetességeit felhasználva.

- Korábbi erőfeszítések további működtetése.

- Gyermekek számára rendhagyó hon- és népműismereti órákon, szakkörökön és tanfolyami kereteken belül történik a kunhímzés megismertetése, tanítása.

- Felnőtt alkotói közösség működtetésével a technika folyamatos gyakorlása.

- Más települések hasonló közösségeivel együttműködve gyűjtés és feldolgozás.

- A legkisebbek számára korosztálynak megfelelő ismeretanyagot nyújtó kiállítások elkészítése.

- Alkotótábori foglalkozásokon a spontán érdeklődők megismertetése a hímzéssel.

- Kiállítások, hiteles szakmai előadások rendezése a témában.

- Foglalkoztatás keretében piacépes termék előállítás, amely minőségi ajándéktárgyként képviseli ezt a díszítőművészetet.

- A Nagykunsági Népművészek Egyesületének programjában szerepel a kunhímzés központba állítása 2020-ban, melynek keretében az egyesületi tagok és a kunhímző körök rekonstruálják a régi kunhímzés minden darabját, melyet letétbe helyeznek a Györffy István Nagykun Múzeumban, hogy mindenki számára elérhető etalonok legyenek. A programot kiállítás, konferencia és kiadványok népszerűsítik.

- Minden településen híreztük azt a kérelmet, hogy ha hagyatékból, a „ládafiából” előkerül egy-egy hímzés, azt megnézhesék a hímzők, és ha módjukban áll, akkor az örökösök a helyi gyűjteményeknek ajándékozzák. Így került elő Karcagon 2014-ben az 1828-ban Olajos Anna által készített párnahuzat, amelyet minden kun település hímzőköre személyesen megtekinthetett. Folyamatban van a reprodukálása.

– Mint ahogy a régi stílusú (múzeumi darabok) kunhímzések sem voltak egy-
eségesek, így az új stílusú kunhímzések-
nél is megfigyelhető a tervezők és a hímzők
egyedi stílusa, sajátossága (színárnyala-
tok, motívumvariánsok).

– A Hagyományok Háza Nyitott Mű-
helyében, a Népi Iparművészeti Múze-
umban kunhímzéses bemutatóra több
alkalommal került sor. A foglalkozásokat
N. Pádár Ágnes tartotta.

– Dr. V. Szathmári Ibolya néprajzkuta-
tó segítségével készülöben van egy olyan
PPT-s anyag, amin keresztül bemutatásra
kerül a kunhímzés zsűri által elfogadott
felhasználási javaslata. Ezt a hímzőkörök
szabadon felhasználhatják. A szakem-
berek által tett javaslatok hozzájárulnak
ezen hímzéskultúra szakmai alapjainak
stabilizálásához.

Majd érveltünk a nemzeti jegyzékre
való felvétel mellett.

A nagykunsgai települések népi kultú-
rája, kézműves hagyománya évszázados
gyökerekre tekint vissza. Az itt élők ezért
is érezhetik mindig fontosnak ősi tudá-
suk örökítését, hiszen általuk őrizhetik
meg kun identitásukat.

Napjainkban felértékelődött ezek kö-
zösségformáló és nem utolsó sorban,
gazdasági ereje. Ezt mérlegelve indultak
el Nagykunsg-szerte a különböző helyi
kezdeményszerek, különféle formába
öltve tevékenységüket. Van, ahol intéz-
ményi kezdeményszerek (Kunhegyes:
2015-ben indult a foglalkoztatás, mely-
ben 11 fő sajátította el a kunhímzést
és csipkeverés folyamatát). Van, ahol a
2014-ben indított „Újra öltünk, öröki-
tünk” programsorozat után alakultak
szakkörök (Kunmadaras, Berekfürdő,
Kisújszállás). Az ismeretek elmélyítése,
bővítése olyan tudást nyújtott a résztve-
vőknek, aminek birtokában a saját laká-
suk díszítésén túl a jelen kor elvárásainak
megfelelő piacképes termékek előállítása
is megvalósítható.

Úgy gondoljuk, hogy egy népcsoportra
jellemző valamennyi kulturális tartalom
éltetője, megtartója az adott közösségnek,
így a kézműves hagyományok is. Fontos,
hogy a mindenkor generációk megőriz-
zék és gazdagítsák azt. A kunhímzést var-
ró közösségek is ezt szolgálják.

A kunhímzés, az egyedi jellemzői-
nek köszönhetően a Nagykunsg díszí-
tőművészetének kiemelkedő része, és
mint ilyen, a magyarság tárgyi, szellemi
kulturális értékei között képviseli a kun
népcsoport sajátos ízlését, sajátos jelleg-
zetességeit. Öröze, a jelen és jövő szá-

mára történő átörökítése minden kor
számára fontos. A hétköznapiakban való
használhatóságának megismertetése a
Nagykunsg településein tevékenykedő
kézműves mesterek munkáján keresztül,
szélesebb körben történő használata va-
lósulhat meg.

Bán Andrea átveszi a Szellemi Kulturális Örökség jegyzékébe kerülést bizonyító okiratot
Fotó: N. Pádár Ágnes

Az érintett közösségek tagjai messze-
menően elkötelezettek a kunhímzés tu-
dásának ápolásáért és továbbadásáért, a
hazai és nemzetközi népszerűsítésért, az
innováció támogatásáért. Minden érín-
tett csoport és személy fontosnak tartja
a szőrhímzés ezen ágának, a kun identi-
tású emberek örökségének, a kunhímzés
hagyományának fennmaradását, tovább
éltetését, mert a kun tudatot és egyben
a magyar identitást erősítő díszítőmű-
vészetnek érzik, ahogy ez a csatolt aján-
lásokból, támogató nyilatkozatokból is
kitűnik.

A kunhímzés felterjesztést három tér-
ségi civil szervezet nyújtja be Jász-Nagy-
kun-Szolnok megyéből: a Kézműves
Örökség Egyesület, a Jász-Nagykun Szol-
nok Megyei Tudományos Egyesület és a
Nagykunsgai Népművészek Egyesülete.
Ezen szervezetek tagjai sorában többen
maguk is hímzők, Népi Iparművészek, a
Népművészet Mesterei. Mások országo-
san elismert néprajzos, történész végzett-
ségű szakemberek, akik sok éve kutatják
e népcsoport múltját, jelenét, segítik a
helyi hagyományápolást, a közösségek te-
vékenységét. A jelölt szervezetek együtt-
működése a jelölt kézimunkakörökkel
élő, mindennapos. Kölcsönösen segítik
egymást (kiállításrendezés, zsűriztetés,
szakmai tanácsok, véleményezés stb.).

A helyi önkormányzatok támogató
javaslatukkal igazolják, hogy a települé-
sük kulturális életében jelentős szerepet
töltenek be a kézimunkázó nőcsoportok.
Munkájuk több mint hobby, a helyi ha-
gyományörzésben jelentős szerepet töl-
tenek be, példamutatónan aktívak. Jelen-

tősen hozzájárulnak a kistáj arculatának
kialakításához így segítve a Nagykunsg,
a Bácska turisztikai vonzerejének növelé-
sét.

A támogató kulturális intézmények
ugyancsak pozitív véleménnyel vannak
a népi kultúra megőrzését felvállaló cso-
portok munkájáról. Több közösség éppen
valamelyik művelődési intézmény ke-
retein belül működik. A civil szervezeti
fejlettségük különböző szinten áll, egye-
seknek szükségük van a „védőszárnyra”,
mások elindultak az önállósodás útján.

Egyedülálló az az összefogás, az a kö-
zös megvalósítandó célkitűzés, amit a be-
ajánlott hagyományörző csoportok, a be-
ajánlók, az önkormányzatok, a kulturális
intézmények együttesen alakítottak ki.
Ez a térségi együttműködés segíti a vidék
kultúrájának a fenntartható fejlődését.

Bízunk abban, hogy a felterjesztés po-
zitív döntésben részesül, és méltó helyé-
re emeli a Nagykunsg ezen kulturális
örökségét, az UNESCO Magyarországi
Szellemi Kultúrájának reprezentatív ele-
mei közé. ...és jött a várva várt hívás, az
a bizonyos „telefon” dr. Csonka Takács
Esztertől a Szellemi Kulturális Örökség
Magyarország igazgatójától. Annyira
megörültem a hírnék, de igazából a mai
napig nem fogtam fel... Kérésére, el kezd-
(folytatás a 28. oldalon)

(folytatás a 11. oldalról)

tem szervezni az utazásunkat a bejelentő ünnepségre (2019. 09. 20.) és azt követő két napos bemutatózásra (2019. szeptember 21–22.), Kaposvárra.

Csapatunkat úgy állítottam össze, hogy minden kun településről a szakkör, illetve hímző kör vezetők legyenek ott. Sajnos, a bácskai településekről különféle más, már előre megszervezett programok miatt nem tudtak velünk tartani. A képvislet: Berekfürdő: Schmozer Ilona, Karcag: N. Pádár Ágnes, Kisújszállás: Pápai István, Kunhegyes: Szentpéteriné Lévai Mária, Kunmadaras: Bozsó Sándorné, Túrkeve: Nagy Istvánné és jómagam, mint hímző Törökszentmiklósról és mint felterjesztő.

Hosszúnak ígérkezett az út, ráadásul az ünnepség délelőtt 10 órakor kezdődött. Hiába indultunk el hajnalok hajnalán a Nagykunságról Kaposvárra, hiába számoltuk bőven az út idejét, a különféle forgalmi akadályok miatt csak 5 perccel hamarabb tudtunk odaérni az ünnepség helyszínére. De szerencsére nem késtünk el. Az ünnepségnek a kaposvári Szivárvány Kultúrpalota adott helyet. Nehéz leírni azt, amit akkor megéltünk, és éreztünk. Egyszerre voltunk meghatódottak és boldogok. Megilletődve ültünk, és néztük az ünnepi műsort, mellyel megnyitották az idei Kulturális Örökség Napok magyarországi programsorozatát, és amelynek részeként bejelentették az idei Szellemi Kulturális Örökség hazai jegyzékére felvett öt új elemet. Felemelő érzés volt, hogy a Nagykunság díszítőművészet, a kunhímzést méltó helyére emelték.

A köszöntők, majd Kaposvár bemutatása és az ünnepi műsor után dr. Csonka-Takács Eszter, a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságának vezetője ismertette az öt új elemet: a csárdás, a verbunk tánc, a magyar népi vonós zenekari formáció, a tojásírás hagyománya, a nagykunsági gyapjúhímzés élő gyakorlata került be idén a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékébe. A jó megőrzési gyakorlatok regisztere pedig a Népművészeti Egyesületek Szövetsége tevékenysége körében zajló, népi kézműves szakmai tudás átörökítésének modelljével bővült. Egymás után külön-külön kerültek bemutatásra az új elemek, azok ünnepségre érkező képviselői, majd a felterjesztőket hívták fel a színpadra, ahol a közösségek nevében dr. Fülöp Pétertől, az EMMI művészeti, közművelődési és közgyűjteményekért felelős helyettes államtitkárától és dr. Tuzson Bence

közszolgálatért felelős államtitkártól vehették át a felvételt elismerő miniszteri dokumentumot.

**Okirat a Kunhímzés
Szellemi Kulturális Örökség
hazai listájára való felkerüléséről**

Csoportkép az ünnepségen

Fotó: N. Pádár Ágnes

Közösségi felterjesztés benyújtójaként nekem jutott a megtiszteltetés, hogy átvethettem. Megható érzés volt felmenni a színpadra, fogadni a gratulációkat és megfogni a dokumentumot.

„A nagykunsági gyapjúhímzés élő gyakorlata” címen a kunhímzés ezentúl a magyarországi Szellemi Kulturális Örökség része.

Az ünnepséget egy kötetlen beszélgetéssel egybekötött állófogadás követték, ahol ismerkedési lehetőségünk volt a többi elem képviselőivel. Nagy örömmel fogadtak minket, gratuláltak, hogy a „családjuk” tagjai lettünk. Mert így nevezik a közösségüket, egy nagy családnak.

A délután hátralevő részében, azok, akik szerették volna megismerni Kaposvárt, annak nevezetességein keresztül a város múltját jelenét és jövőjét, egy sétával egybekötött városnézésen vehettek részt. Természetesen, nem hagytuk ki az alkalmat, lelkesen csatlakoztunk a csoporthoz és hallgattuk az idegenvezető színes előadását a városról. A városnézés utolsó állomásaként, busszal vittek el bennünket Rippl-Rónai József festőművész házához, az ott kialakított múzeumot és az azt körbevevő parkot is megnézni.

A Kulturális Örökség Napja programsorozat keretében belül a következő két nap (szeptember 21–22-én), Kaposvár főterén volt lehetőségünk a többi új elemmel együtt bemutatkozni a régiek gyűrűjében. Kiállításunkat interaktívan

készítettük el. Az érdeklődő közönség nemcsak megcsodálhatta a Nagykunság különleges szőrhímzését, hanem annak, aki készíttetéssel érezte rá, vagy kíváncsi volt, lehetősége nyílt kipróbálni a kunhímzés különleges öltéstechnikáját. Standunk sok dicsőítést kapott. Felejthetetlen élmény volt mindannyiunknak ez a három nap. Rengeteg élmény, új

barátságok és a megbecsülés kimondhatatlan örömeinek érzése volt az, ami kísért minket hazáig.

Örömnép volt. Igen az, amikor egy évszázadok óta őrzött, átörökölt értéket ilyen megtiszteltetés ér. Bízunk abban, hogy ezáltal lehetőségünk lesz arra, hogy itt hazánkban, vagy akár világszerte megismertethessük mindenkivel a kunhímezést.

Ettől kezdve minden év pünkösdjén a Szentendrei Skanzenben és minden év szeptember harmadik hétvégéjén a Kulturális Örökség Napja programsorozat vándor helyszínén tudjuk reprezentálni a kunhímezést élő hagyományát.

Bán Andrea néprajzkutató

PERES-POROS TÖRTÉNETEK

50 éve történt

1969-ben a kiskun lacháziai kedélyeit egy rejtélyes haláleset borzolta fel, melynek vizsgálatakor a nyomozó hatóságok kezdetben öngyilkosságra gyanakodtak. A későbbiekben azonban kiderült, hogy az elhunyt személy rablógyilkosság áldozata lett. A tettesek csak kilenc hónap múlva kerültek kézre.

1969. január 27-én Papp Antal 71 éves, MÁV-nyugdíjas, akinek szőlője volt a *Belső szőlőben*, meglátogatta Mózsi Imre 88 éves, magányos öregembert, akinek tanyája volt a szomszédban. Megdöbbenésére holtan találta Mózsi Imrét, aki az ágy mellett feküdt. A nyakán szorosra hurokolt kötél a vaságy egyik rézgombján végződött, arca össze volt marcangolva. Az agyagpadlón összetört petróleumlámpa szilánkjai és egy kettétört akáckaró-bot hevert. A megyei rendőr-főkapitányság életvédelmi alosztályának munkatársai megállapították, hogy a haláleset három nappal előbb, január 24-án történt.

A holttest arcán kívül, – amelyet a bennrekedt macskák csúfítottak el – csak a fején találtak alig látható sérülést a nyomozók. A helyszín nem utalt egyértelműen bűncselekményre, s az akasztás módja is inkább önkézésre vallott. Az indok is egyszerűnek látszott: magány, gyötrő betegség, eluralkodó tehetetlenség. Hargosa az áldozatnak nem volt, öröksége csekély, hét ezer forintos betétkönyve érintetlen maradt.

Néhány tényre azonban nem akadt magyarázat.

Honnan került például az ágyra vérfolt? Hol van az öreg január 23-án kézbesített nyugdíja? Érvek és ellenérvek csatájában minderre csak a széleskörű nyomozás adhatott választ, amire Mózsi Imre múltja nem sok támpontul szolgált. Altisztként ment nyugdíjba, s hosszú évek óta szorgosan gyűjtögette pénzecskéjét. A pusztai remete alig mozdult ki innen. A magányos öregembert – különösen télen – szomszédjai látták el Lacházáról szerzett étellel, hozták-vitték kimosandó ruháit.

Az áldozatot január 23-án látták utoljára életben. Ki vagy kik járhattak indok nélkül 24-én a házánál? A szakértői vélemények szerint Mózsi Imre halálának körülménye az öngyilkosság tipikus esete volt.

A gyanús tények keltette kétség azonban nem hagyta nyugodni a nyomozó hatóságokat, és a nyomozás folytatódott heteken, hónapokon át.

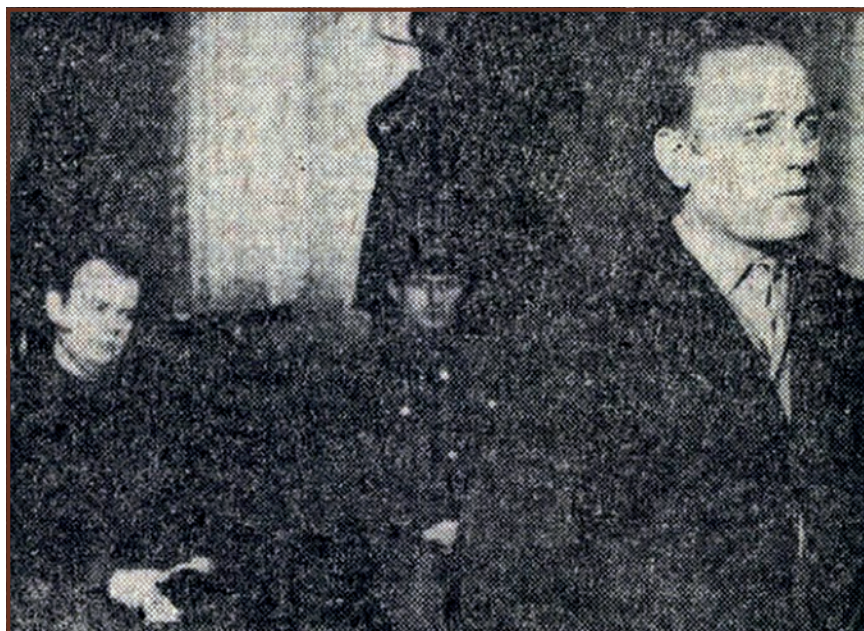
A gyanú árnyéka végül két emberre vetődött. Az egyik, a 28 éves Szabó Sándor volt, aki jól ismerte Mózsi Imrét, ugyanis néhány évvel ezelőtt nála festett, s ekkor pénzt is lopott tőle. A másik pedig a bátyja, a 32 éves Szabó Miklós volt. Kilenc hónap után – újra és újra bejárva a tanúvilágot – több tanúval is sikerült bizonyítani, hogy a Szabóéék jártak Mózsi házánál az ominózus napon.

s bevallották a közösen elkövetett rablógyilkosságot.

Szabó Sándor szobafestő és mázoló volt, jól keresett, pénzét azonban jórészt italozásra költötte. Felesége és egy négyéves kisgyermekke volt. Testvére hozzá hasonlóan iszákos természetű volt, aki munkahelyeit havonta változtatgatta. Feleségével rosszul élt, két gyermekét ezért állami gondozásba kellett adni. 1969 januárjában egyikük sem dolgozott, így pénz nélkül maradtak.

Január 23-án favágás közben beszélgetve, Szabó Sándor vetette fel az ötletet, hogy a távoli tanyán magányosan élő Mózsi Imrétől kellene pénzt szerezni. Még aznap délután Miklós fel is kereste Mózsi Imrét – miközben Sándor a közelben várakozott – s megpróbált kölcsönkérni. Az öreg azonban nem adott. Másnap délelőtt határozták el, hogy megölik Mózsi Imrét, s így szerzik meg több ezer forintját. Előbb álcas rablótámadásra gondoltak, – hogy harisnyát húznak a fejükre –, majd úgy vélték, hogy hatásosabb lesz a mérgezett bor. De mivel egy palack borra sem volt pénzük, végül is megállapodtak abban, hogy az idős embert felakasztják.

A testvérek január 24-én délután settenkedtek a házhoz. Miklós pufajkájá alá rejtve egy vastag borjúkötelet vitt magával, majd belépett a házba s beszédbe elegyedett Mózsi Imrével. Mindeközben Sándor

Szabó Miklós és Szabó Sándor a bírósági tárgyaláson Fotó: Pest megyei Hírlap

Kihallgatásukon zavartan védekezve, Szabó Sándor testvérére igyekezett terelni a gyanút. Miklós makacsul tagadott. De a bizonyítékokból láthatatlanul köréjük font gyűrű véglegesen bezárult,

az ablakon át figyelt, aki türelmét veszítve beugrott a szobába: – Üsd már! – kiáltott Miklósra, aki felkapva egy botot az öreg fejére sújtott. Ettől Mózsi Imre megtántorult (folytatás a 30. oldalon)

(folytatás a 29. oldalról)

rodott és leverte a petróleumlámpát, majd a második ütéstől az ágyra zuhant. Miklós, Sándor segítségével az áldozat nyakára szorította a kötelet, majd mindketten megrántották a hurkot. Miklós a halott kabátjából 830 forintot, Sándor pedig a bátyja tudta nélkül a szekrényből kétezer forintot vett ki. A betétkönyvet nem találták meg, viszont a pénz egy részét még aznap este eltették.

A Legfelsőbb Bíróság ítélete végeredményben megerősítette az első fokú Pest megyei Bíróság döntését. A Szabó-testvéreket nyereségvágyból előre kitervelt módon elkövetett emberölésben mondta ki bűnösnek, és Szabó Sándort halálra ítélte. A jogerős ítélet indokolása kimondta: „A bíróság Szabó Sándor személyében, jellemében és életmódjában az elvetemültségnek olyan magas fokát észlelte, amely a társadalom védelméért a legsúlyosabb büntetés kiszabását tette indokoltá.” Az orvosszakértők szerint enyhe fokban gyengeelméjű Szabó Miklóst, akire a büntetett elkövetésében nagy hatással volt testvére, a bíróság 15 évi, szigorított börtönből letöltendő szabadságvesztésre ítélte.

Szabó Sándor kegyelmi kérvényét a Népköztársaság Elnöki Tanácsa elutasította, s az ítéletet 1970. augusztus 5-én végre is hajtották.

Dr. Babós Lajos
helytörténeti kutató

A Jászkunság kutatása konferenciák rövid története

Az első Jászkunság kutatása konferenciát a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum rendezte meg 1985-ben, s a sikerén felbuzdulva elhatároztuk, hogy háromévenként rendszeresen megszervezzük, vetésforgó szerűen az egykori Hármas Kerület Múzeumaiban.

1988-ban – anyagi források hiányában nem a Nagy-kunság, hanem a szolnoki Damjanich János Múzeum, mint megyei múzeumi központ adott helyet a konferenciának, majd ezt követően mintegy 12 esztendeig nem került megrendezésre.

1995-ben a Jászkun Redemptio 250 éves évfordulóját nagy összefogással, együtt ünnepelte meg a Jászkunság. Az évforduló nagy lendületet adott a jászok és kunok hagyományörzésének, amely ismét szoros kötelékbe fonta az egykori

Jász-Kun Hármas Kerület ma már több megyéhez tartozó településeit.

2000-ben a Kiskun Múzeum akkori igazgatónöje, Bánkiné dr. Molnár Erzsébet ismét felkarolta a jászkun konferenciák ügyét, olyannyira, hogy még a következő kettőt is ők szervezték meg 2003-ban és 2005-ben. Az utolsó két konferenciánál már tematikát is megjelöltek: *Autonóm közösségek a magyar történelemben és a Jogszabályok – jogszokások*.

2007-ben a jászberényi Jász Múzeum és a Jász Múzeumért Alapítvány közösen vállalkozott a konferencia megrendezésére, amelynek a *Nő a Jászkunság társadalmában* címet adtuk. 2009-ben a karcagi Nagykun Múzeum volt a házigazdája a *Kunok és jászok 770 éve a Kárpát-medencében* alcímet viselő konferenciának. 2012-ben ismét a Kiskun Múzeumban került sor a nyolcadik konferencia megszervezésére, amelyen a Jászkunság legújabb régészeti, történeti, nyelvészeti és néprajzi kutatásairól számoltak be az előadók. Úgy tűnt a konferencia rendezésére (két-háromévenkénti) megszervezése immár akadály nélkül halad. Nagy segítséget nyújtott ehhez az a körülmény is, hogy a megyei múzeumi szervezetek megszűntetését követően az egykori tagmúzeumok önálló gazdálkodási intézménnyé váltak, és így már lehetőségük nyílt a különböző pályázaton való önálló részvételre, illetve a múzeumok mellett működő alapítványok is komoly segítséget nyújtottak mind a konferencia megszervezésében, mind pedig az előadások anyagának megjelentetésében.

2014-ben ismét a jászberényi Jász Múzeum és a Jász Múzeumért Alapítvány volt a *IX. Jászkunság kutatása konferencia* szervezője, amely azért is bírt különös jelentőséggel, mert a múzeumunk abban az évben ünnepelte fennállásának 140. évfordulóját.

2017-ben a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület vállalta magára a *X. jubileumi Jászkunság kutatása konferencia* megrendezését Túrkevéen.

A XI. Jászkunság kutatása konferenciát pedig a Kunszentmártoni Általános Művelődési Központ rendezi meg 2019 novemberében *A Jászkunság és a 17–18. századi migrációs mozgalmak* címmel.

Pozitív eredményként értékelhető, hogy a konferenciák előadásainak anyaga nyomtatásban, könyv formában is megjelentek, tehát az elhangzott ismeretek elkerülhettek az érdeklődőkhöz.

Dr. Bathó Edit,
a Jász Múzeum igazgatója

Őseink lábnyomában Redemptios négyhatár-járás a Kerekegyházi Lokálpatrióták Egyesülete szervezésében

A Kerekegyházi Lokálpatrióták Egyesülete (KELO) rendezvényre invitáló levele szerint: „...1745. május 6-án történt Redemptio során Kerekegyháza pusztája jelentős részét Jászárokszállás váltotta meg, a környező lajosi, mizsei, benei pusztákat pedig Jászberény és Jászladány. E területeket, ettől kezdve, mint külső pusztákat legeltetésre használták. Gyakoriak voltak a határviták, elszántások, belegeltetések az egymás melletti puszták tulajdonosai között. A nehezen megállapítható pusztai határok kijelölése érdekében 1756–1788 között több alkalommal is bejárták ezen puszták határait különböző összetételű bizottságokkal, amikor is kijelölték a puszták határait, vagy megerősítették a korábbi jelöléseket. Egyes sarokpontokon jól ki-vehető jelöléseket alkalmaztak, melyek nyomai részben ma is fellelhetők. Ezen határjárásokról maradtak fenn korabeli jegyzőkönyvek, jelentések is...”

A KELO e jegyzőkönyvek és korabeli térképek alapján, a Redemptio emléknapijához igazodva, május első hétvégéjén rendezte meg a négyhatár járást **Őseink lábnyomában** címmel. Céljuk, egy évenként megrendezendő határtelepülési találkozó elindítása. Szándékaik szerint a találkozó eseményét gazdagítanak a közös történelmi múltat felelevenítő, ehhez illeszkedő, hagyományápoló és hagyományteremtő programokkal.

E nemes cél megvalósulásának méltó kezdete volt a KELO és az őt támogatók által szervezett, 2019. május 4-én, Kerekegyházán megtartott négyhatár-járás.

Az első teljesítendő útvonalhossz 5,7 km volt a Kunbaracs, Kerekegyháza, Lajosmizse hármashatárhoz. A kiváló szervezésnek köszönhetően, e határponthoz egyszerre érkeztek a gyalogos, kerékpáros és lovas fogatos résztvevők, és bekapcsolódtak a Kunbaracról érkező gyalogos túrázók és a gulyásagyú is.

Bodor József, a KELO vezetője köszöntőjét követően előadást hallhat-

tunk a határállításokról, prof. Dr. Kürti Lászlótól. A 400 méterre lévő Papszéki megállónál rendkívül érdekes előadást tartott dr. Kenyeres Tibor, aki a szikes tavakról és a szikso hasznosításáról tájékoztatta a nagyszámú érdeklődőket.

A Liszicsán erdő magaslati ponton és a Czingel tanyánál emlékszalagot helyeztek el Kerekegyháza, Jászárokszállás, Lajosmizse képviselői. A Pintér tanyánál és a Csordajárasi magaslati ponton Bodor József bemutatta e gyönyörű tájegységet. Majd e határjeleknél is a települési képviselők tiszteletüket fejezték ki az elődök előtt, emlékszalag elhelyezéssel. Utunk során láthattuk a fenséges, hatalmas emlékkeresztet, amelyet a „Tormos” kerek templom tiszteletére emeltek. Bertók István a kerek templomokról tartott előadása felkeltette a résztvevők figyelmét múltunk iránt.

A sok-sok élménnyel, meglepetés programokkal teli nap talán egyik legfelemelőbb eseménye volt a Kerekegyháza, Kecskemét-Hetényegyháza, Lajosmizse hármashatárnál történő emlékszalag elhelyezés. A rendezvényt szervező KELO tagjainak és támogatóinak köszönhetően, feltárták és rendbe tették a még ma is meglévő, a hármashatárt jelző hármashalmot és azok határjelét. A határjárás közel 16 km hosszan megvalósult. E táv teljesítését követően a résztvevők nagyszerű vendéglátásban részesültek a kunbaracsi rendezők által beüzemelt gulyásagyú jóvoltából.

A nap végén, a sok-sok élmény és szép program hatásaként, valamennyi résztvevőben kialakult az az érzés, hogy szükségünk van a közös történelmi múltat idéző eseményekre, információkra, a hagyományaink felelevenítésére és ápolására. A KELO kezdeményezése, a határtelepülési találkozó rendezvénye méltó és szép esemény múltunk értékeinek emlékezetben tartásához, a hagyományápoláshoz és a hagyományteremtéshez.

Gratulálunk a kezdeményezőknek, a szervezőknek és a támogatóknak a színvonalas, hagyományteremtő rendezvényükhöz, amelynek minden bizonnyal folytatása várható a következő időszakban.

*Józsáné dr. Kiss Irén
hagyományörző*

A résztvevők a Szent István téren gyülekeztek, majd látványos lovasszafog felvonulással kezdetét vette a program Fotó: Faragó Ferenc

Emlékszalagot helyeztek el Kunbaracs, Jászárokszállás, Kerekegyháza és Lajosmizse képviselője Fotó: Faragó Ferenc

Csoportkép a határjárás résztvevőiről a Hármashatárnál Fotó: Faragó Ferenc

A kunszentmiklósi Nikó Lina színésznőről

Úgy érzem, hogy időnként fel kell idézni azon érdemes régi embereknek az emlékét, akiknek a lába nyomát is betemetné a futóhomok és a fáradékony emlékezet, ha hagynánk.

Hiszem, hogy minden település társadalmához, történetéhez, értékéhez az élőkhoz hasonlatosan azonos értékítéssel kell tekinteni az előttünk élt, kiemelkedő teljesítményt nyújtott egykori egyéniségekre.

Balogh Mihály kunszentmiklósi könyvtáros tanár érdekes cikke akadt a kezembe, melyet a Petőfi Népe 1983. június 16-án közölt egy régi portréval illusztrálva. A főcím: Egy elfelejtett színésznő: Nikó Lina. Mivel a helytörténész a kunszentmiklósi születésű énekes-színésznő életéről ad ismertetőt, úgy gondoltam, érdemes feleleveníteni Nikó Lina emlékezetét, akiről a lexikonok is adnak adatokat.

A helyi katolikus egyház anyakönyve szerint 1853. május 25-én Rozália, Lina keresztnévvel tisztelték meg szülei. Édesapja Nikó Mátyás jómódú hasznabérlő volt, neve alapján nem tartozott a kun, redemptus atyafiak büszke közösségébe. Édesanyja Juhász Terézia viszont helyi család sarja lehetett.

A kislány Lina 1868-ban mint zárdai növendék a pécsi székesegyház kórusában említetik először, ahol kitűnt gyönyörű hangjával, és szembetűnő szépségével. Az az elképzelt zárdai életmód valószínűleg nem az ő elhatározása volt, mozgalmasabb életcél lebegett a 15 éves kislány lelki szemei előtt. Még ez év októberében elszerződött Károlyi Lajos színi direktor társulatához előbb kóristának, majd szerepet kapott a *Tíz lány egy férj* című operettben. Itt Szidi szerepét osztotta rá a rendező.

1872-ben már Szabadkán találjuk, 1875-ben pedig Szegedre szerződött Mosonyi Károly társulatához. A következő 22 évben énekes szerepek sokaságát ajánlották fel neki.

1877. július 27-én a népszínház plakátja hirdette, hogy Lukácsi Sándor *A pók* című népszínművének *Lidi* szerepét játssza. Egy népszínű, a *Zsándár* előadásakor Örzse szerepét kapta.

1881–1893 között a Miskolci Színház társulatában szerepelt. 1889-től régi álmat valósította meg; veleszületett üde és vidám alaptermészete alapján rendre kapta a komikái szerepeket.

1893. december 5-én Kassán ünnepelték meg színészeletének 25. évfordulóját. A millennium évében az éppen felépült

Vígszínház direktora hívta meg a színház tagjai közé. *Kaland*, valamint a *Niobe* című nagysikerű bohózatokban csillogtatta életvidám egyéniségét.

A Vígszínház közönsége lelkesedéssel szerette Nikó Linát, a kritikusok szuperlatívuszokban írtak játékaról. Igen hosszú az a lista, mely a szerepeit felsorolja.

1901-ben elkezdődik a magyar filmgyártás. Az első játékfilm címe: *A tánc*. Alkotója Zsitkovszky Béla. Nikó Lina is szerepet kap a történetben, együtt forgathat Blaha Lujzával, Fedák Sárival, Márkus Emiliával, Varsányi Imrével, Hegedűs Gyulával, vagyis a kor legjelentősebb színésztársaságával.

A jó sorsa azonban csak 1905. július 26-ig volt hú társa, ekkor véget ért egy sikeres, boldog, mozgalmas életút. 1905. július 29-én a Vígszínház előcsarnokában felravalózták, és onnan szállították végső nyugalomra a koronázó városba.

Székesfehérváron a temetésén Faludi Gábor és Ditrői Mór búcsúztatták a társulat tagjaitól és a rajongóitól. A Szent-

háromság temetőben 1912. március 28-án sírkövének felavatásán Mészáros Kálmán Színészegyesületi igazgató méltatta pályafutását. Beszédében kiemelte: „*Nikó Linában... a művészi ösztön dominált, ami egy művész esetében elengedhetetlen. Sokszínű, öserővel rendelkező, kifogyhatatlan humorral rendelkezett, őszinte, természetes és kedves lénye nagy hatással volt kollégáira, közönségére. Játéka, beszéde soha nem volt durva, bántó, vagy izléssértő, de mindig szívderítő, vidámságot árasztó...*”

Gyászolta leánya, Nikó Juliska, aki szintén színésznő lett és férje, akivel a színházi életben ismerkedett meg.

Még 1905-ben a Vígszínház előcsarnokában felállították a bronzszobrát, mely 1944-ben a szovjetek ostroma alatt elpusztult. Több fénykép és egy rajz őrizte meg arcvonásait.

A kunszentmiklósiak emlékezetéből hiányzott Nikó Lina. Hogy ne veszítsük el örökre városunk egykori szülötteit, néha meg kell emlékeznünk róluk.

Források:

Balogh Mihály: Egy elfelejtett színésznő – Nikó Lina In.: Petőfi Népe 1983. VI. 16. Bárdy Ödön: A régi Vígszínház, Budapest, 1957

Hegedűs Gyula: Emlékezések, Budapest, 1931

Magyar Színművészeti Lexikon III. kötet/ szerk. Schöpfung Aladár
www.wikipedia.hu

Székely Gábor helytörténeti kutató

Lapunk szerzői

Babós Lajos helytörténeti kutató, Budapest

Bán Andrea néprajzkutató, Törökszentmiklós

Dr. Bathó Edit néprajzkutató,

a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény

Besenyi Vendel helytörténeti kutató,

Jászberény

Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium

nyugalmazott kémia-biológia szakos tanára,

Jászberény

Ézsaiás László nyugdíjas, Budapest

Józsané dr. Kiss Irén hagyományörző,

Lajosmizse

Kazsimér Nóra újságíró, Jászberény

Dr. Kiss Dávid Sándor neurobiológus,

egyetemi docens, Budapest

Kovács Béláné Pető Magdolna,

a Bedekovich Lőrinc

Népfőiskolai Társaság elnöke, Jászfényszaru

Dr. Körei Nagy Katalin hagyományörző,

Jászberény

Lukácsi László helytörténeti kutató,

Jászsalsószentgyörgy

Metykó Béla helytörténeti kutató, Jászberény

Dr. Suba Györgyné helytörténeti kutató,

Jászberény

Székely Gábor magángyűjtő,

helytörténeti kutató, Kunszentmiklós

Tóth Marianna óvodavezető,

Kunszentmárton

Dr. Wirth István nyugalmazott

főiskolai tanár, Jászárokszállás

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2019. december közepén jelenik meg. A kéziratokat, valamint a fotókat külön mellékelve, elsősorban e-mailen, legkésőbb 2019. november 20-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

Lapunk a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége és a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma támogatásával jelenik meg.

Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO

A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta

Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány

Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bugyi Gábor, Dr. Farkas Kristóf Vince,

Kókai Magdolna

Előkészítési munkák:

Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett

A kiadó és a szerkesztőség címe:

5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.

Tel./fax: 57/502-610

E-mail: jaszmuzeum@gmail.com

www.jaszmuzeum.hu

ISSN 1218-9553

Nyomdai kivitelezés: ARTANDER Kft.

Tel.: 57/500-960 • www.artander.hu